

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำเนินการประเมินระบบประกันคุณภาพภายในของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32 โดยมีลำดับในการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

1. ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมิน
2. ตอนที่ 2 การประเมินระบบ
3. ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพภายใน
4. ตอนที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จในการประกันคุณภาพภายใน
5. ตอนที่ 5 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติการที่เป็นเลิศ (Best Practices)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมิน

การประเมินเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ปฏิบัติงานทางด้านต่าง ๆ ซึ่งการประเมินจะมีบทบาทช่วยให้การดำเนินงานใด ๆ หนึ่งบรรลุผลหรือสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งยังช่วยในการตรวจสอบ ติดตาม ได้ว่าในการดำเนินงานต่าง ๆ มีข้อบกพร่องตรงจุดใด เพื่อให้สามารถปรับปรุง ให้บรรลุเป้าหมายหรือทราบได้ว่าสิ่งที่ดำเนินการอยู่เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีความคุ้มค่าเพียงใด

ความหมายของการประเมิน

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของการประเมินไว้หลายท่าน ดังนี้

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam et al., 1971 อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี, 2552, หน้า 19)

กล่าวว่าการประเมินเป็นการระบุปัญหาการจัดการและการเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสม

พิสนุ พงศ์ศรี (2553, หน้า 4) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ศิริชัย กาญจนวาสี (2552, หน้า 22) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการศึกษาสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย (Research-oriented) การประเมินเป็นการตรวจสอบการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Objectives-oriented) การประเมินการตอบสนองสารสนเทศแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย

ด้วยการบรรยายอย่างลุ่มลึก (Description-oriented) และการประเมินเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน (Judgment-oriented)

จึงกล่าวได้ว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการในการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สะท้อนถึงการดำเนินการในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นการตรวจสอบคุณภาพของการดำเนินงานนำไปสู่การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน

จุดมุ่งหมายของการประเมิน

ในการประเมินต่าง ๆ นั้นย่อมต้องมีจุดมุ่งหมายของการประเมิน เป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินการประเมิน สมคิด พรหมจ้อย (2552, หน้า 57) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายสำคัญของการประเมินเป็น 2 ประการ ดังนี้

1. การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น เพราะการประเมินช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาโครงการ
2. การประเมินสรุปผล (Summative Evaluation) เป็นการประเมิน เมื่อสิ้นสุดโครงการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการ เพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

ตอนที่ 2 การประเมินระบบ

นักทฤษฎีการประเมินที่ยึดมาตรการเข้าถึงคุณค่าเกณฑ์ตัดสินคุณค่าตามแนวคิดปรัชญาปรนัยนิยม (Objectivism) จะมีความเชื่อว่าวิธีเชิงระบบเป็นวิธีที่เหมาะสมในการประเมิน นักทฤษฎีการประเมินในกลุ่มนี้ พยายามเสนอโมเดล/รูปแบบ การประเมินที่แสดงถึงการวางแผนการดำเนินงานอย่างชัดเจน รัดกุม และเป็นระบบ การสนับสนุนการใช้เครื่องมือที่ได้มาตรฐานในการเก็บรวบรวมข้อมูล พยายามควบคุมสถานการณ์และตัวแปรแทรกซ้อนที่อาจส่งผลกระทบต่อผลการประเมิน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแผนการที่กำหนด และสรุปประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานที่ประกาศไว้ล่วงหน้า

ความหมายของระบบ ได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับระบบไว้ดังต่อไปนี้

เบเดียน (Bedeian, 1993, p. 712) ให้ความหมายของระบบว่า ระบบ หมายถึง ชุดขององค์ประกอบย่อยที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่การบรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

คุนท (Koontz, 1978, p. 10) กล่าวว่า ระบบ หมายถึง ชุดหรือการรวมตัวของสรรพสิ่ง หรือส่วนประกอบย่อย ๆ ในลักษณะที่เชื่อมโยงกันหรือพึ่งพาอาศัยกัน โดยการจัดรูปแบบให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ทิวศม์ ฌณีโชติ (2554, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของระบบว่า ระบบ (System) หมายถึง ระบบการทำงาน ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ปัจจัย (Input) กระบวนการดำเนินงาน (Process) และ ผลการดำเนินงาน (Product) รูปแบบการประเมินเชิงระบบ (Systematic Model) เป็นรูปแบบที่นำเอา แนวคิดการวิเคราะห์ระบบ (System Approach) มาใช้ในการประเมิน ทั้งนี้เพราะเห็นว่า การวิเคราะห์ ระบบ เป็นการนำเอาระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาประยุกต์ใช้ โดยการทำกรประเมินใน 3 ส่วน ได้แก่ การประเมินปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตของโครงการ

ภูวดล จุลสุคนธ์ (2555, หน้า 14) กล่าวว่า ระบบ หมายถึง กระบวนการในการพัฒนางาน หรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นโครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบ ที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อการจัดลำดับและทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

พงศ์เทพ จิระโร (2546, หน้า 15) ได้ให้ความหมายว่า ระบบ หมายถึง กลุ่มขององค์ประกอบ ที่ร่วมกันทำหน้าที่ทั้งที่เกี่ยวข้องเนื่องกันและให้อิสระต่อกันเพื่อให้บรรลุถึงผลลัพธ์ หรือวัตถุประสงค์ อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คาดไว้หรือตั้งไว้

จตุรงค์ อินทรรุ่ง (2552, หน้า 80) ได้ให้ความหมายของระบบว่า ระบบ คือ การจัดรวม องค์ประกอบย่อย ๆ ตั้งแต่สองส่วนขึ้นไปในลักษณะที่เชื่อมโยงต่อกันหรือพึ่งพาอาศัยกันและกัน โดยมุ่งไปที่การบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งรวมกัน

จากความหมายของระบบดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ระบบคือกลุ่มขององค์ประกอบ ในการดำเนินงานเพื่อให้องค์การประสบผลสำเร็จ บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยมีความชัดเจน ของโครงสร้างและกระบวนการ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน

องค์ประกอบของระบบ

จากการศึกษาในเบื้องต้นจะพบว่า ระบบประกอบไปด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้การดำเนินงานในองค์การประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ จึงมีผู้อธิบายถึง องค์ประกอบของระบบไว้ดังต่อไปนี้

บิทเทล (Bittel, 1978, p. 1131) ได้กล่าวถึงระบบว่ามีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input)
2. กระบวนการหรือระบบย่อย (Process/ Sub System)
3. ผลผลิต (Output)

4. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

5. สิ่งแวดล้อมของระบบ (Environment)

สโคเดอร์เบค (Schoderbek, 1990, p. 22) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของระบบ โดยแบ่งออกเป็น 5 ประการเช่นกัน ได้แก่

1. ป้อนนำเข้า (Input) หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่นำเข้าไปในระบบเพื่อให้ระบบเกิดการทำงาน เช่น บุคลากร วัสดุ ป้อนพลังงาน ข้อมูลที่จำเป็นต่อการดำเนินงานระบบ

2. กระบวนการหรือระบบย่อย (Process) หมายถึง ผลที่ได้รับจากกระบวนการจัดการกระทำกับป้อนนำเข้าต่าง ๆ มาเพื่อใช้ให้ได้ผลผลิตออกมาตามที่ต้องการ

3. ผลผลิต (Output) หมายถึง ผลที่ได้รับจากกระบวนการจัดการกระทำกับป้อนนำเข้าต่าง ๆ และผลผลิตดังกล่าวอาจนำมาเป็นป้อนนำเข้าของระบบอื่นระบบหนึ่ง ซึ่งมีการเชื่อมโยงกันติดต่อกัน

4. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากผลผลิตเพื่อนำไปปรับปรุงป้อนนำเข้าและกระบวนการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงผลผลิต ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

5. สิ่งแวดล้อมของระบบ (Environment) หมายถึง สภาพภายในและภายนอกระบบที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบ ซึ่งส่งผลให้ระบบดำเนินไปได้อย่างดี บรรลุวัตถุประสงค์หรือทำให้ระบบติดขัดหรือเกิดความล้มเหลวขึ้น

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาในเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของระบบประกอบด้วย ป้อนนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Outputs) ข้อมูลตอบกลับ (Feedback) และสิ่งแวดล้อมของระบบ (Environment) ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน

แนวทางการประเมินระบบ

ได้มีผู้กำหนดแนวทางและรูปแบบในการประเมินระบบไว้ดังต่อไปนี้

ทิวัดต์ มณีโชติ (2554, หน้า 15-16) ได้เสนอแนวทางในการประเมินระบบในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1. การประเมินป้อนนำเข้า

การประเมินป้อนนำเข้าของโครงการ (Input Evaluation) เป็นการประเมินความเหมาะสมของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่และใช้ในการดำเนินโครงการว่ามีความพร้อม คือ มีความเพียงพอ มีคุณภาพ และมีความเหมาะสมเพียงใด การประเมินประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นป้อนนำเข้าของโครงการมีความจำเป็น เพราะการมีความพร้อมด้านป้อนนำเข้าของโครงการ ช่วยในการดำเนินโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของผลผลิตโครงการด้วย

วิธีการประเมินปัจจัยของโครงการ อาจรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ การสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความคิดเห็นหรือความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องต่อคุณภาพ งบประมาณ และความพร้อมของโครงการเพียงใด

2. การประเมินกระบวนการในการดำเนินโครงการ

การประเมินกระบวนการในการดำเนินโครงการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ โดยอาจจะประเมินในมิติของความถูกต้องตามหลักวิชา และความเหมาะสมของโครงการ ความเป็นไปได้ในการดำเนินการ และความคุ้มค่าหรือความเป็นประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวมีความถูกต้อง เหมาะสม ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ รวมทั้งการมีความพร้อมของปัจจัย ย่อมส่งผลถึงคุณภาพของผลผลิตโครงการ

วิธีการประเมินกระบวนการดำเนินโครงการ อาจรวบรวมข้อมูลได้ทั้งจากการสังเกตเพื่อ ดูพฤติกรรมระหว่างการดำเนินกิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ส่วนการสอบถาม และการสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลข้อคิดเห็นหรือความพึงพอใจต่อวิธีการ ระยะเวลา และความเหมาะสมของผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมหรือการดำเนินโครงการ

3. การประเมินผลผลิตของโครงการ

การประเมินผลผลิตของโครงการ (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานว่า มีการบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ในโครงการหรือไม่ ถ้าบรรลุก็ถือว่าโครงการ ประสบผลสำเร็จ วิธีประเมินผลผลิตของโครงการ อาจใช้วิธีที่หลากหลาย ทั้งการสังเกต การสอบถาม และสัมภาษณ์ การสังเกตเป็นวิธีการพิจารณาผลงาน กรณีผลผลิตเป็นจำนวนหน่วย เช่น เป็นชิ้นงาน หรือบุคคล ต้องพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพของผลงาน ส่วนการสอบถามและการสัมภาษณ์ เป็นการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นหรือความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อผลผลิตของโครงการ การประเมินผลผลิตของโครงการควบคู่กับการพิจารณาปัจจัยและกระบวนการ ซึ่งสามารถค้นหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการได้ทั้งระบบ

สุวิมล ว่องวานิช (2543, หน้า 10) ได้กล่าวถึงรูปแบบทั่วไปของสิ่งที่ถูกประเมิน ดังต่อไปนี้

1. การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบสภาพการดำเนินงานของหน่วยงานว่ามีจุดใดบ้างที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ ทำให้สามารถวางแผนการดำเนินงานได้สอดคล้องและสนองความต้องการหรือผู้เกี่ยวข้อง เป็นการประเมินเพื่อนำผลไปใช้ในการวางแผนปฏิบัติการหรือดำเนินการใด ๆ

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินตัวป้อนที่ใช้ในการดำเนินงาน เช่น บุคลากรสถานที่ งบประมาณ ซึ่งทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินงานและเป็นการเตรียมความพร้อมของปัจจัยต่าง ๆ สำหรับการดำเนินงานต่อไป

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในการทำงาน ทำให้มีข้อมูลที่จะช่วยในการปรับปรุงการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่ดีขึ้นก่อนที่การดำเนินงานจะสิ้นสุดลง

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้น หลังจากการดำเนินงานสิ้นสุดว่าบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

5. การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินงาน แต่สิ่งที่ประเมินเป็นผลซึ่งอาจไม่ได้คาดหมายมาก่อน และเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ

สโตน (Stone, 1982 อ้างถึงใน จตุรงค์ อินทรธำ, 2552, หน้า 97-98) ได้นำเสนอเกณฑ์ในการประเมินระบบไว้ 5 ประการ คือ

1. ความเที่ยง (Reliability) คือ ความคงที่ของผลการวัด ถึงแม้ว่าจะทำการวัดในช่วงเวลาที่แตกต่างกันหรือใช้บุคคลที่ทำการวัดต่างกัน

2. ความตรง (Validity) คือ ระดับการวัดซึ่งสามารถวัดในสิ่งที่ต้องการวัด ได้อย่างแท้จริง

3. ความสามารถในการปฏิบัติงานจริง (Practicality) หมายถึง ระบบการประเมินต้องสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้โดยง่าย และเป็นที่ยอมรับทั้งผู้ประเมินและผู้ถูกประเมิน

4. ความเป็นธรรม (Fairness) คือ ระบบการประเมินที่สร้างขึ้นต้องทำให้ผู้ถูกประเมินรู้สึกว่าการประเมินดำเนินไปอย่างเป็นธรรม และผลการประเมินต้องมีความยุติธรรมพอ

5. ผลกระทบ (Impact) คือ ระบบการประเมินต้องมีผลกระทบในเชิงบวกหรือได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญต่อบุคคล และเป้าหมายองค์กร

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาแนวทางในการประเมินระบบ สามารถประเมินโดยวิธีรูปแบบการประเมินหรือประเมินตามตัวชี้วัด วัตถุประสงค์หรือเกณฑ์ที่กำหนด โดยสามารถประเมินจากองค์ประกอบของระบบที่ผู้ประเมินต้องการประเมิน ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพภายใน

การประกันคุณภาพภายใน เป็นการสร้างระบบและกลไกในการควบคุม ตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย เป้าหมายและระดับคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดโดยสถานศึกษาและหรือหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งมีความหมายความสำคัญและหลักการในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในดังต่อไปนี้

ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพทางการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและผลักดันให้การทำงานของหน่วยต่าง ๆ ในทุกระดับของวงการศึกษานับแต่ระดับปฐมวัยไปจนถึงระดับอุดมศึกษาเป็นระบบ มุ่งหน้าไปในทิศทางที่ร่วมกันกำหนดไว้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีผู้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพทางการศึกษามากมายดังต่อไปนี้

สมคิด พรหมจ้อย และสุพัตร์ พิบูลย์ (2544, หน้า 4) ได้ให้ความหมายว่า การประกันคุณภาพทางการศึกษา หมายถึง กิจกรรมหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อควบคุมคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับประกอบด้วย การประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอก

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2549, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา คือ การประกันคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพให้เกิดแก่ผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข สนุกกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนที่เกี่ยวข้อง โดยให้มีการทำงานครบวงจรและทำงานอย่างต่อเนื่อง

พลฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (2545, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาว่า การประกันคุณภาพทางการศึกษา หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและกระบวนการตรวจสอบหรือการประเมินว่าเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพทางการศึกษาเพียงไร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพทางการศึกษาว่า หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจของสถานศึกษาว่าหมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินตามกิจกรรมของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคม โดยส่วนรวมว่า การดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงความหมายระบบประกันคุณภาพภายใน หมายถึง ระบบการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง โดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น

กล่าวโดยสรุป การประกันคุณภาพทางการศึกษาจึงหมายถึง การดำเนินการตามภารกิจขององค์กรในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ดำเนินการโดยความร่วมมือร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ

ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทำให้เป็นคนที่มีรู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุข

ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของประเทศไทย โดยจะต้องจัดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เกิดกลไกในการตรวจสอบและกระตุ้นให้หน่วยงานทางการศึกษามีการควบคุมคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

พทุทธ์ ศิริบรรณพิทักษ์ (2545, หน้า 5-6) ได้กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา มีความสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลคุณภาพการศึกษาที่เชื่อถือได้ เกิดความเชื่อมั่นและสามารถตัดสินใจเลือกใช้บริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน
2. ป้องกันการจัดการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคและเกิดความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการบริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง
3. ทำให้ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษามุ่งบริหารจัดการศึกษาสู่คุณภาพและมาตรฐานอย่างจริงจัง ซึ่งมีผลให้การศึกษามีพลังที่จะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

นงราม เศรษฐกิจ และสุวิมล ว่องวานิช (2545, หน้า 225) กล่าวว่า การประกันคุณภาพเป็นงานสำคัญขององค์กร/หน่วยงาน โดยองค์กร/หน่วยงาน เพื่อเรียนรู้และสังคมโดยรวม จะเห็นว่าการประกันคุณภาพเป็นกระบวนการที่ต้องพัฒนาให้เกิดในทุกองค์กร เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงาน ดังนี้

1. ทำให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ใช้ผลผลิตทางการศึกษาได้รับความมั่นใจในคุณภาพของสินค้าหรือผลผลิตของหน่วยงานนั้น
 2. ทำให้การดำเนินงานขององค์กรได้ตามมาตรฐานที่ควรจะเป็น
 3. ทำให้บุคลากรทุกฝ่ายในองค์กรเกิดความชัดเจนในเป้าหมายการทำงานร่วมกัน
- ก่อให้เกิดการควบคุมกำกับการทำงานอย่างมีทิศทาง

4. ทำให้สามารถตรวจสอบคุณภาพของการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีมาตรฐานการปฏิบัติงานเป็นหลักเทียบเคียงสำหรับประเมินความสำเร็จของการดำเนินงาน

5. ทำให้เกิดการพัฒนางองค์กรได้อย่างมีทิศทางและตรงประเด็นสอดคล้องกับจุดแข็งหรือจุดอ่อนตามสภาพจริงของหน่วยงานนั้น ๆ

6. ทำให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการดำเนินงานมีข้อมูลที่จะช่วยในการกำหนดทิศทาง การวางแผนการทำงานเพื่อให้ความช่วยเหลือหน่วยงานที่อยู่ในความดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการในการประกันคุณภาพการศึกษา

ในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในต้องอาศัยหลักการในการดำเนินงานเพื่อให้ผลการดำเนินงานบรรลุผล และมีประสิทธิภาพสูง จึงได้มีการกำหนดหลักในการประกันคุณภาพการศึกษา ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549, หน้า 3-6) กล่าวถึง หลักในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ 3 ประการ คือ

1. การกระจายอำนาจ (Decentralization) โดยให้สถานศึกษามีอิสระและความคล่องตัวในการบริหาร รวมถึงการตัดสินใจดำเนินงาน ทั้งด้านบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและทรัพยากร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก และการให้อิสระแก่ผู้สอนในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้บรรลุผลตรงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ตลอดจนให้สถานศึกษาสามารถปรับปรุงตนเอง รับผิดชอบ และจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ความต้องการของชุมชน และสังคมให้มากที่สุด

2. การเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) โดยให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ/ คณะทำงานของสถานศึกษา ร่วมกันคิด ตัดสินใจ สนับสนุน ส่งเสริม และติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของสถานศึกษา ตลอดจนร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จของสถานศึกษา เพื่อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาโดยรวม

3. การแสดงภาระความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ (Accountability) โดยสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษา ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และจุดเน้นที่ต้องการพัฒนา เช่น ภายในช่วง 3 ปีนี้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยในวิชาคณิตศาสตร์ต้องสูงขึ้นจากเดิม ร้อยละ 5-10 หรือภายใน 2 ปี สถานศึกษาจะต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับ เป็นต้น จากเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนา มีการร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา เลือกลยุทธ์ศาสตร์การพัฒนาให้เหมาะสมและสามารถทำให้เกิดผล

สำนักงานทดสอบทางการศึกษา (2544, หน้า 13-15) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. คุณภาพการศึกษาภายใน บริบทของการประกันคุณภาพจะเน้นสร้างความพึงพอใจให้ผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอก

คุณภาพภายใน หมายถึง ความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่สร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับช่วงต่อในทุกขั้นตอนกระบวนการผลิต หรือทุกระดับชั้นเรียน

คุณภาพภายนอก หมายถึง ความพึงพอใจในทางเศรษฐกิจและสังคมระดับมหัพภาพ (Macro Socio-economic Level) ซึ่งหมายถึง ความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะของผู้เรียนที่จำเป็นต่อความอยู่รอด และการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของประเทศชาติ ในการแข่งขันทางธุรกิจ การค้า และทางเทคโนโลยีระดับภูมิภาคและระดับโลก

2. การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการบริหารจัดการศึกษาทั้งระบบของสถานศึกษา และเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เน้นการวางแผน และเตรียมการป้องกันล่วงหน้าก่อนที่ปัญหาจะเกิดขึ้น ไม่ใช่การแก้สถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว

3. การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชา หลักฐานข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ กระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ หลักตรรกและความสมเหตุสมผล

4. การตรวจสอบ การวัดและประเมินผลในบริบทของการประกันคุณภาพ มีจุดประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลย้อนกลับสำหรับการใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง มิใช่การจับผิด หรือการตัดสินให้รางวัลหรือลงโทษ

5. คุณภาพของการออกแบบ (มาตรฐานการศึกษา หลักสูตรและการสอน) กระบวนการทำงาน (การเรียนการสอน การบริหาร หลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

6. การประกันคุณภาพศึกษานับความสำคัญของการสร้างความรู้ ทักษะความมั่นใจ แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อสร้างโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วม อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7. การประกันคุณภาพการศึกษาให้ความสำคัญต่อการประสานสัมพันธ์ภายในระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ และการร่วมมือของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัด

8. ภาวะความเป็นผู้นำและความเอาใจจริงเอาใจ (Commitment) ของผู้บริหารสถานศึกษา และการกระจายอำนาจความรับผิดชอบที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

ฉันทพล ชุมวรฐายี (2545, หน้า 15-18) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักของการประกันคุณภาพทางการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. การควบคุมคุณภาพทางการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาหรือแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อการเข้าสู่คุณภาพทางการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา ประกอบด้วย การดำเนินงาน 2 ขั้นตอน คือ

1.1 การกำหนดมาตรฐานการศึกษา เป็นการดำเนินงานเพื่อให้ได้มาตรฐานการศึกษา ทั้งด้านผลผลิต กระบวนการและปัจจัย ซึ่งจะใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ และการประกันคุณภาพทางการศึกษา

1.2 การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา เป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

2. การตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนาหรือแนวทางดำเนินการ เพื่อให้ได้สารสนเทศในการปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

2.1 การตรวจสอบคุณภาพภายในของสถานศึกษา เป็นการดำเนินงานเพื่อประเมินความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา โดยให้สถานศึกษาประเมินตนเองหรือประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อทราบผลการดำเนินงาน ทราบจุดอ่อน จุดแข็งของโรงเรียน แล้วจัดทำรายการประเมินตนเอง (Self-study Report: SSR) เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน เป็นรายงานประจำปี

2.2 การตรวจสอบคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยหน่วยงานต้นสังกัด เป็นการดำเนินงานของหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งอาจแต่งตั้งหรือมอบหมายให้หน่วยงานในระดับพื้นที่เป็นตัวแทนต้นสังกัด ในการตรวจสอบและประเมินคุณภาพทางการศึกษา ในการยืนยันประเมินผลการประเมินตนเอง และให้ข้อเสนอแนะกับสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพได้มาตรฐานตามที่สถานศึกษา กำหนด แล้วจัดทำรายงานคุณภาพเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชน

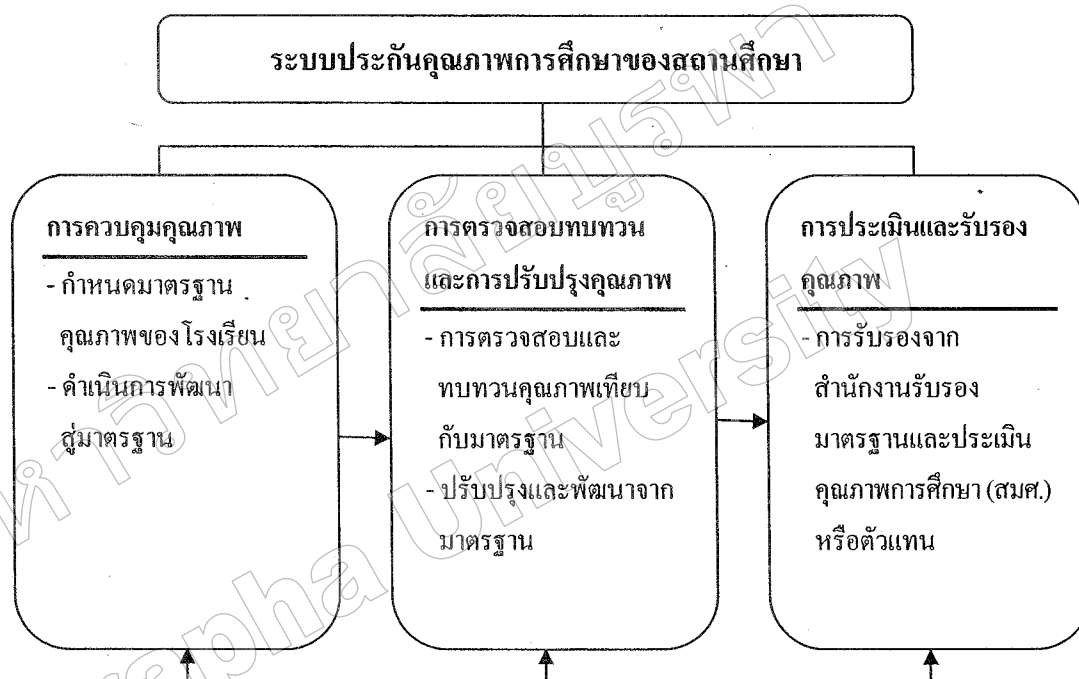
2.3 การกำหนดแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา เป็นการดำเนินงานของสถานศึกษาเมื่อทราบผลการตรวจสอบและประเมินตนเองทั้ง 2 ระดับ นำสารสนเทศที่ได้จากการประเมินมาประกอบการตัดสินใจ วางแผนพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามที่สถานศึกษา กำหนดมาตรฐานการศึกษาไว้

3. การประเมินเพื่อรับรองคุณภาพทางการศึกษา เป็นการดำเนินงานของหน่วยงานภายนอก คือ สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพทางการศึกษา (สมศ.) หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง สำหรับสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินจะได้ใบรับรองมาตรฐานการศึกษา

หรือคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานที่ให้การรับรอง และให้สถานศึกษาต้องรักษาระดับคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาตลอดระยะเวลาที่รับรอง และในขณะเดียวกันก็ต้องดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นระบบครบวงจร

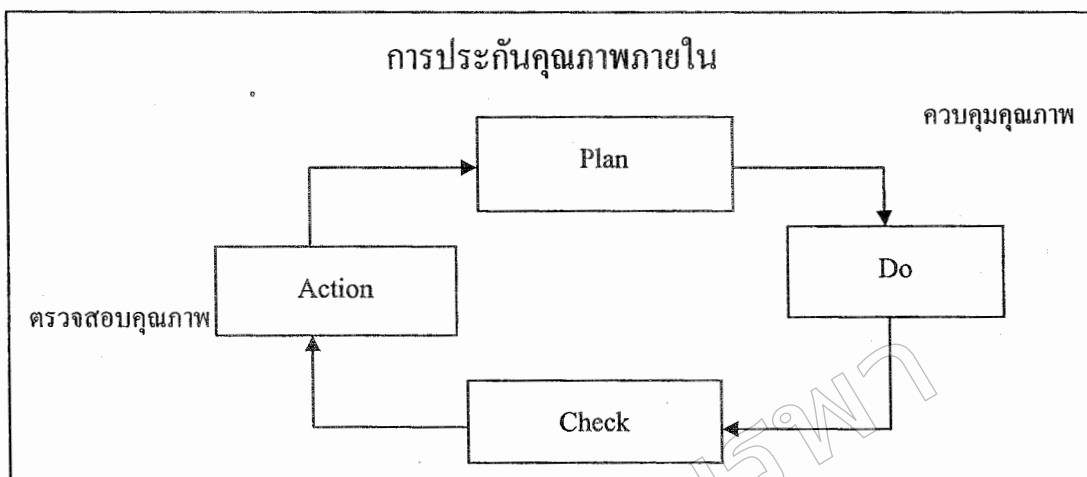
องค์ประกอบหลักการประกันคุณภาพทางการศึกษา

แสดงโครงสร้างของการประกันคุณภาพทางการศึกษาได้ดังแผนภาพ

ภาพที่ 2 โครงสร้างของการประกันคุณภาพทางการศึกษา

หลักการสำคัญของระบบการประกันคุณภาพภายใน ให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารจัดการมีคุณภาพคือ Plan, Do, Check, Action หรือเรียกกันย่อ ๆ ว่าวงจร P-D-C-A ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา ได้ดังนี้

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

จากการศึกษาหลักการในการประกันคุณภาพการศึกษาสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยการดำเนินงานที่เป็นระบบขั้นตอน มีความโปร่งใส รวมไปถึงการให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อให้การพัฒนาองค์กรประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

กระบวนการในการประกันคุณภาพภายใน

กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ข้อที่ 14 ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในระดับการศึกษาชั้นพื้นฐาน โดยจัดให้มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐาน

การศึกษาของสถานศึกษา

3. จัดระบบบริหารและสารสนเทศ
4. ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
5. จัดให้มีการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
6. จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
7. จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน
8. จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ในการดำเนินการให้สถานศึกษายึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยการส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด โดยสำนักงาน ทดสอบทางการศึกษาได้กำหนดรายละเอียดในแต่ละข้อไว้ดังนี้ สำนักทดสอบทางการศึกษา (2554, หน้า 15-30)

1. การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

“มาตรฐานการศึกษา” เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และ มาตรฐานที่ต้องการให้เกิดในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการ ส่งเสริมและกำกับดูแลการตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งมี วัตถุประสงค์เฉพาะและมีเป้าหมาย คือ คุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับกฎกระทรวงที่ กำหนดไว้ว่า การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษานั้นต้องกำหนดให้สอดคล้องกับมาตรฐาน การศึกษาของชาติ เอกลักษณะของสถานศึกษาและมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามที่กฎกระทรวงศึกษาธิการกำหนด และต้องครอบคลุมสาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งคำนึงถึงศักยภาพของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่นด้วย ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องวิเคราะห์มาตรฐาน การศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งระบบปฐมวัย มาตรฐาน การศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มาตรฐานคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรของสถานศึกษา นโยบายของหน่วยงานส่วนกลาง คุณลักษณะของผู้เรียนทั้งสถานศึกษา ท้องถิ่น และชุมชนคาดหวัง

มาตรฐานการศึกษาที่สถานศึกษากำหนดขึ้นนั้นมีการระบุตัวชี้วัดที่เป็นองค์ประกอบของ มาตรฐานนั้น ๆ ให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดความสะดวกและความเข้าใจตรงกันในการวัดและการประเมินผล และสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้องในการกำหนดมาตรฐานนั้นควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการ จัดการศึกษาแห่งนั้น ๆ บุคคลที่มีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน นักปราชญ์/ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิจาก มหาวิทยาลัย/ แหล่งความรู้ใกล้เคียง เจ้าของกิจการ/ สถานประกอบการในชุมชน บุคคลที่เกี่ยวข้อง เหล่านี้ควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดคุณภาพผู้เรียน

2. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษาของสถานศึกษาในสถานศึกษา ต้องมีการจัดทำแผน 2 ประเภท คือ

2.1 แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งเป็นแผนที่มีรอบระยะเวลาการพัฒนา คุณภาพที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา อาจเป็นแผน 3 ปี แผน 4 ปี หรือแผน 5 ปี แล้วแต่ความเหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา แผนประเภทนี้จะสะท้อนกระบวนการวางแผน เชิงกลยุทธ์ที่จะใช้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงเพื่อนำไปสู่เป้าหมายได้คุณภาพตามมาตรฐานที่วางไว้

2.2 แผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan/ Operation Plan) ซึ่งแตกออกมาจากแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อการดำเนินงานเป็นรายปี แผนปฏิบัติการประจำปีของแต่ละปี ควรมีจุดเน้นที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกจากความชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมตามกรอบเวลา สถานที่ งบประมาณ ผู้รับผิดชอบแล้ว สถานศึกษาต้องกำหนดกิจกรรมติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ความก้าวหน้าของการดำเนินงาน การปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว คล่องตัว มีการประเมินตนเองอันนำไปสู่การได้ข้อมูลสารสนเทศ เพื่อนำไปเขียนรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาต่อไป

3. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ

การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดไว้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดระบบการบริหารสถานศึกษาและระบบสารสนเทศเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

3.1 การจัดระบบบริหารสถานศึกษา

สถานศึกษาสามารถจัดระบบบริหาร โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีหรือผลงานวิจัยที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา โดยเน้นแนวทางการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยจัดให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดที่มีการแบ่งงานเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไป ทั้งนี้ การบริหารงานตามโครงสร้างของสถานศึกษา

3.2 การจัดระบบสารสนเทศ

สถานศึกษาควรมีการจัดระบบสารสนเทศให้เป็นหมวดหมู่ครอบคลุมเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการวางแผนการจัดการสืบค้นได้ง่ายและรวดเร็ว ผู้รับผิดชอบดูแลสารสนเทศของสถานศึกษาทำงานอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดกรอบการเก็บข้อมูล ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายสร้างความเข้าใจ ให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความจำเป็นในการเก็บข้อมูลสารสนเทศ เพื่อให้เกิดความร่วมมือและให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ข้อมูลสารสนเทศทั้งหลายล้วนต้องได้จากครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาทั้งสิ้น เมื่อมีความเข้าใจที่ถูกต้อง การได้มาซึ่งข้อมูลก็จะมีคุณภาพถูกต้อง และได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน

4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นเปรียบเสมือนเข็มทิศในการทำงาน เพื่อให้ทุกคนทุกฝ่ายมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานที่ไม่ขัดแย้งกัน แต่แผนจะไม่มีคามหมายถ้าการดำเนินงานของบุคลากรในสถานศึกษาไม่ดำเนินงานตามแผน ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการควบคู่กับการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพและระบบคุณธรรมย่อมสร้างคน

ที่มีคุณภาพให้เกิดได้ไม่ยากนัก ผู้บริหารจะทำหน้าที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ดูแล กำกับ ติดตาม และนิเทศงานของบุคลากรทุกคนทุกฝ่าย เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้ปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดไว้

5. การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมถึงการจัดทำรายงานการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรฐานการเร่งรัดพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษานั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่ต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นแนวโน้มการปฏิบัติงานว่าดีขึ้นหรือถดถอยลง และควรมีการปรับปรุงแก้ไข หรือเร่งพัฒนาในเรื่องใดบ้าง การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา จึงควรกระทำทุกปีถือเป็นการประเมินตนเองของสถานศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง การดำเนินงานทำได้ทั้งระหว่างและหลังการดำเนินงาน โดยความร่วมมือของบุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ควรให้ความสำคัญกับคุณภาพผู้เรียนเป็นอันดับแรกและเชื่อมโยงถึงมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาในด้านอื่น ๆ รวมถึงเอกลักษณ์ของสถานศึกษาด้วย

6. การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา

การประเมินคุณภาพภายในเป็นกระบวนการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่กระทำโดยบุคลากรภายในหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง การประเมินคุณภาพภายในถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ เพื่อที่จะได้ทราบขีดความสามารถในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาว่าบรรลุตามเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาหรือไม่ นำผลการประเมินไปแก้ไขข้อบกพร่องได้ทันที เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) การประเมินภายในถือได้เป็นกระบวนการตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษาหรือการประเมินตนเอง (Self-evaluation)

การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา ควรยึดตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามควรสะท้อนความสำเร็จที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 ด้าน ดังนี้

6.1 คุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะ

อันพึงประสงค์ตามหลักสูตรของสถานศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในทุกระดับชั้น พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน โดยระบุได้ถึงกลุ่มผู้เรียนในทุกระดับชั้น พฤติกรรมการแสดงออกของผู้เรียน โดยได้ระบุถึงกลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีความเสี่ยง กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และการเขียน กลุ่มผู้เรียนที่มีคุณลักษณะยังไม่เป็นไปตามที่

พึงประสงค์ เพราะข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการศึกษาของสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้หรือไม่ อันนำไปสู่การปรับปรุงการบริหารต่อไป

6.2 คุณภาพการศึกษาด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษา

สถานศึกษาสามารถดำเนินการประเมินคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้แล้วในทุกมาตรฐานด้วย วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการประเมิน เช่น ใช้ในการสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจสอบเอกสารหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ เป็นต้น

7. การจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน

จากการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถสรุปจัดทำรายงานผลการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาและถือว่าเป็นรายงานประจำปีของสถานศึกษาได้ ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษาต้องมีการะในการจัดทำรายงานประจำปีหลายเล่ม การจัดทำรายงานประจำปีถือเป็นเรื่องปกติที่สถานศึกษาต้องจัดทำหลังการจัดการศึกษาผ่านไปแต่ละปี ทั้งนี้นอกจากเพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้วสถานศึกษาต้องเปิดเผย รายงานต่อสาธารณะด้วย

สถานศึกษาสามารถกำหนดรูปแบบของการรายงานประจำปีได้ตามความเหมาะสม นำเสนอข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สารสำคัญอาจแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

7.1 ข้อมูลพื้นฐาน

7.2 แผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

7.3 ผลการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

7.4 สรุปผลการพัฒนาและการนำไปใช้

8. การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง หมายถึง ความยั่งยืนของการดำเนินโครงการ/ กิจกรรม ตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ มีการใช้ผลการประเมินคุณภาพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาเป็นฐานวางแผนพัฒนาทุกระยะหรือทุกรอบการพัฒนา กระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษานั้นสถานศึกษาต้องยึดคุณภาพที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเอง จัดระบบและโครงสร้างที่เหมาะสม วางแผนและดำเนินงานตามแผนด้วยจิตสำนึกที่ว่า “การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นภาระงานปกติที่ทุกคนจะต้องรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน การดำเนินงานมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลถึงคุณภาพผู้เรียนทั้งสถานศึกษา”

การทำให้คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั้นสถานศึกษาควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

8.1 สร้างจิตสำนึก การพัฒนาให้เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา โดยถือว่าการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเป็นวัฒนธรรมการทำงาน ปกติของสถานศึกษา

8.2 กำหนดมาตรฐานการศึกษาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของสถานศึกษาอย่างเด่นชัดเพื่อ สร้างความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของสถานศึกษา ร่วมกันจัดระบบและโครงสร้างที่เหมาะสม วางแผนและ ดำเนินงานตามแผนโดยเน้นระบบคุณภาพ มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามรอบ ระยะเวลาที่เหมาะสมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

8.3 นำผลการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาจากการประเมินตนเองหรือจาก หน่วยงานต้นสังกัดไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีการใช้ข้อมูลและสารสนเทศ อย่างชาญฉลาด

8.4 พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) โดยครู และบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ กล่าวคือ รู้จักพัฒนาตนเอง ใฝ่เรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ตลอดเวลา เกิดทีมผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ อย่างหลากหลาย จนได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้อง มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนความรู้จากองค์กร อื่น ๆ มีนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น

ขั้นตอนในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายใน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) กล่าวถึงขั้นตอนในการดำเนินการ ประกันคุณภาพภายใน ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบประเมินผล และการพัฒนาปรับปรุง ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องดำเนินการร่วมกันในทุกขั้นตอน ดังนี้

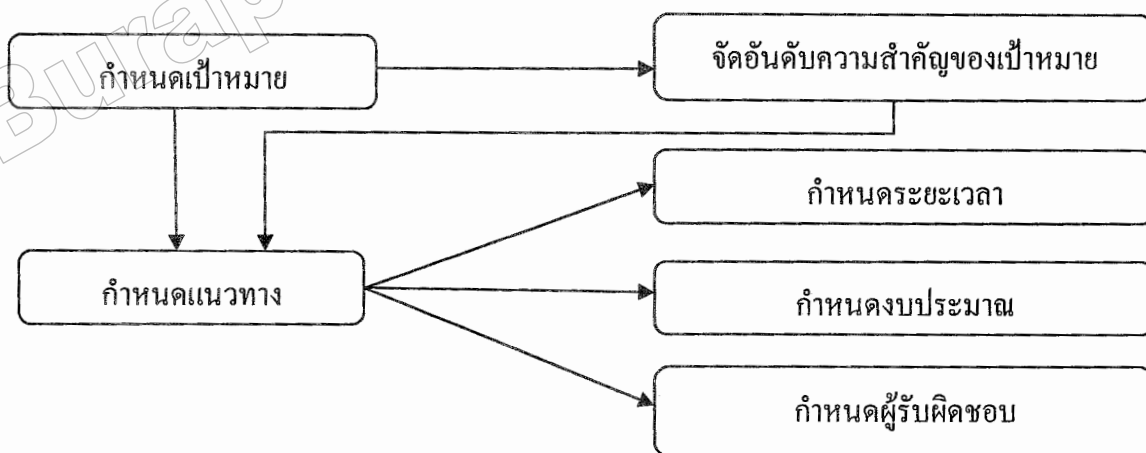
1. การวางแผน

การวางแผนเป็นการคิดเตรียมการไว้ล่วงหน้าเพื่อจะทำงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ในการวางแผนจะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา และ ทรัพยากรที่จะต้องใช้ เพื่อทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ เพื่อการดำเนินงานมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาควรมีการจัดทำแผนต่าง ๆ คือ แผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา แผน ปฏิบัติการประจำปี แผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรและสอดคล้องกับเป้าหมายของ สถานศึกษา แผนงบประมาณทั้งรายรับรายจ่ายของสถานศึกษา ซึ่งแผนต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงกัน ดังที่แสดงไว้ในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์เชื่อมโยงของแผนต่าง ๆ ที่สถานศึกษาควรจัดทำ

ขั้นตอนการวางแผน ในการวางแผนใด ๆ ก็ตามจะมีขั้นตอนการวางแผนที่สำคัญคือ การกำหนดเป้าหมาย การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย การกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การกำหนดระยะเวลาดำเนินการ และการกำหนดงบประมาณที่จะใช้ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ขั้นตอนการวางแผน

1.1 การกำหนดเป้าหมาย

การวางแผนควรจะเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายที่แสดงถึงคุณลักษณะหรือคุณภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา ซึ่งควรระบุให้ชัดเจนในธรรมนูญสถานศึกษา และใช้เป็นหลักหรือทิศทางในการดำเนินงานของสถานศึกษา หลังจากนั้นก็จัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการ ให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษา ซึ่งควรครอบคลุมคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้เรียนที่พึงประสงค์ การบริหารจัดการ หลักสูตรและการเรียนการสอน ทรัพยากร สภาพแวดล้อม การประเมินผล การกำกับตรวจสอบ และการรายงานการกำหนดเป้าหมาย อาจทำได้โดยมีวิธีการ ดังนี้

1.1.1 ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลก่อนการวางแผน ข้อมูลต่าง ๆ ที่ควรศึกษาวิเคราะห์ คือ เป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษาหลัก ที่เป็นความต้องการส่วนรวมของสังคมและประเทศชาติ ได้แก่ ความมุ่งหมาย หลักการและแนวทางจัดการศึกษาของไทย ตามที่กำหนดใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ หลักสูตร มาตรฐานการศึกษาของต้นสังกัด และมาตรฐานการศึกษาเพื่อประเมินคุณภาพภายนอกที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการแล้ว เป้าหมายหรือมาตรฐานที่เป็นความต้องการส่วนรวมดังกล่าว เป็นเป้าหมายที่ควรเกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง เช่น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเสริมสร้างจริยธรรม คุณธรรมให้กับผู้เรียน การพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เรียนรู้ด้วยตนเอง มีทักษะในการทำงาน และมีความรู้ตามที่กำหนดในหลักสูตร เป็นต้น

ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา ที่แสดงภาพของสถานศึกษาตามความเป็นจริง ได้แก่ สถิติข้อมูลพื้นฐานที่แสดงสภาพทั่วไป ศักยภาพ หรือความสามารถในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา เป็นการสำรวจหรือประเมินตนเองเบื้องต้น เพื่อให้ทราบจุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุงของสถานศึกษาของตน เพื่อหาแนวทางปรับปรุง โดยกำหนดเป็นเป้าหมายเพื่อพัฒนาต่อไป

1.1.2 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา การวิเคราะห์เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น และการสังเคราะห์เพื่อประสานความต้องการของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งความต้องการส่วนรวม ส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา (ดังภาพที่ 6) จะช่วยให้สถานศึกษามีความเข้าใจ สามารถวางแผน และทำงานได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถกำหนดเป้าหมายหลักที่เป็นความต้องการร่วมกันของฝ่ายต่าง ๆ ได้แล้ว ก็จะสามารถนำผลที่ได้จากการดำเนินการตามเป้าหมายนั้นไปใช้ในการรายงานหรือตอบสนองความต้องการของหน่วยงานหรือฝ่ายต่าง ๆ ได้พร้อมกัน เช่น การกำหนดเป้าหมายคุณลักษณะของผู้เรียนให้รู้จักคิดวิเคราะห์ ก็จะสอดคล้องและตอบสนองความต้องการของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรมาตรฐานของต้นสังกัด ความต้องการของชุมชน และพร้อมที่จะรับการประเมินภายนอกได้ด้วย เป็นต้น

ในส่วนที่มีความแตกต่างกันแต่สถานศึกษาและชุมชนเห็นว่าเป็นเรื่องที่สำคัญหรือเป็นเรื่องที่ต้องการ ก็อาจเพิ่มเป็นเป้าหมายที่ต้องการมุ่งเน้นเป็นพิเศษเฉพาะของสถานศึกษานั้นได้

ภาพที่ 6 การกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา

1.2 การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย

การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมายจะช่วยให้การวางแผนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะสถานศึกษาจะได้ทราบว่าเป้าหมายต่าง ๆ ที่ต้องการนั้น เป้าหมายใดสำคัญมากน้อยกว่ากัน เพียงใด เพื่อกำหนดกิจกรรม บุคลากร ทรัพยากร และช่วงระยะเวลาที่จะดำเนินการในการพัฒนา เป้าหมายนั้น ๆ ให้เหมาะสม สถานศึกษาบางแห่งที่ไม่ได้ตั้งเป้าหมายเพิ่มเติม นอกเหนือจากเป้าหมายหรือมาตรฐานของต้นสังกัด และมาตรฐานประเมินภายนอก ซึ่งเป็นมาตรฐานหลักที่ต้องทำอยู่แล้ว อาจไม่เห็นความจำเป็นของการจัดอันดับความสำคัญ ก็อาจจะข้ามขั้นตอนนี้ไปก็ได้ แต่สำหรับสถานศึกษาที่มีความต้องการเฉพาะของชุมชนท้องถิ่น และของสถานศึกษาเพิ่มขึ้นหลายเป้าหมาย หรือสถานศึกษาบางแห่งที่มีบุคลากรและทรัพยากรจำกัด อาจใช้การจัดอันดับความสำคัญ เป็นเทคนิคที่ช่วยตัดสินใจให้การทำงานมีประสิทธิภาพ โดยอาจมุ่งดำเนินการบางเป้าหมายหลักก่อน แต่เป็นพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาเป้าหมายอื่นตามมาพร้อมกันไปด้วย เป็นต้น

การจัดอันดับความสำคัญอาจทำได้โดยตั้งประเด็นเพื่อพิจารณา เช่น พิจารณาจากความต้องการของส่วนรวมระดับประเทศ ความจำเป็นเร่งด่วน ความต้องการของท้องถิ่นและสถานศึกษา และศักยภาพของสถานศึกษาในการพัฒนาเป้าหมายนั้น แล้วให้ค่าน้ำหนักหรือความสำคัญเป็นคะแนนประเด็นเพื่อพิจารณาและการให้ค่าน้ำหนักหรือความสำคัญเป็นคะแนนนั้น อาจปรับเปลี่ยนเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้สามารถจัดอันดับความสำคัญได้ชัดเจน และตรงตามความเป็นจริงให้มากที่สุด

1.3 กำหนดแนวทางการดำเนินงานหรือวิธีปฏิบัติงาน

การกำหนดแนวทาง หรือวิธีปฏิบัติงาน คือ การนำเป้าหมายที่มีลักษณะเป็นความคิดเชิงนามธรรม มาทำให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ โดยคิด โครงการหรือกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จหรือตัวบ่งชี้ให้มีความชัดเจนด้วย

การคิด โครงการหรือกิจกรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องคิดโครงการให้ได้จำนวนมาก หรือไม่จำเป็นว่าทุกเป้าหมายจะต้องมีโครงการเฉพาะของเป้าหมายนั้น ในทางปฏิบัติจริง หากสามารถคิดโครงการที่ทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้สำเร็จ และเป้าหมายนั้นเอื้อต่อการพัฒนาเป้าหมายอื่นต่อไปได้ ก็อาจขยายโครงการนั้น โดยจัดกิจกรรมในโครงการนั้นเพิ่ม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอื่น ๆ ต่อไปได้ด้วย เป็นการทำงานแบบบูรณาการ ซึ่งจะเป็นการคิด โครงการที่ดีและมีประโยชน์เชื่อมโยงกัน อีกทั้ง ไม่เป็นการสร้างงานให้บุคลากรมากเกินไป โดยเฉพาะบุคลากรในสถานศึกษาขนาดเล็ก และยังสามารถระดมคนและทรัพยากร เพื่อมุ่งดำเนินการในเรื่องที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ ดีกว่ากระจายคนและทรัพยากรไปทำโครงการเล็ก ๆ น้อย ๆ มากมาย

1.4 การกำหนดระยะเวลา

ในการทำแผนควรมีการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสม สำหรับการดำเนินงานของโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในแผนด้วย การกำหนดระยะเวลาก็จะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพ เพราะผู้ปฏิบัติจะได้ทราบว่างานใดควรจะต้องดำเนินการให้เสร็จเมื่อไร ต้องเร่งดำเนินการก่อน หรืออาจรอได้ และยังเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร หรือผู้ที่มีหน้าที่กำกับดูแล จะได้ติดตามงานได้ว่า มีความก้าวหน้าตามแผนเพียงใด

1.5 การกำหนดงบประมาณ

ควรคิดงบประมาณที่จะต้องใช้ในการจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ รวมทั้งค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนอย่างรอบคอบและให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด โดยคำนึงถึงความพอเพียงและความเหมาะสมระหว่างรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้บรรลุตามเป้าหมาย โดยมีการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า

1.6 การกำหนดผู้รับผิดชอบ

การกำหนดผู้รับผิดชอบที่เหมาะสม ในการดำเนินการแต่ละขั้นตอน หรือในกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะช่วยให้แผนดังกล่าวสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรกำหนดไว้ในแผนให้ชัดเจนว่าเรื่องใดจะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบ ของใครบ้าง

2. การปฏิบัติตามแผน

เมื่อสถานศึกษาได้วางแผนการปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว บุคลากรที่ร่วมกันดำเนินการ ตามแผนที่จัดทำไว้ โดยในระหว่างการทำงานต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา และควรมุ่งมั่น ประโยชน์ที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาควรจะ

2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข

2.2 จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากร เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 กำกับ ติดตาม (Monitoring) ทั้งระดับรายบุคคล รายกลุ่ม รายหมวด/ฝ่าย เพื่อกระตุ้น และส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผน

2.4 ให้การนิเทศ

ในระหว่างการทำงาน ผู้บริหารต้องกำกับและติดตามว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือ แผนที่กำหนดไว้ หรือมีปัญหาหรือไม่ หากไม่เป็นไปตามแผนหรือมีปัญหาจะได้ให้การนิเทศเพื่อ ปรับปรุงแก้ไข การกำกับและติดตามการปฏิบัติงานมีหลายวิธี ซึ่งจะขอยกมาเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น คือ ผู้บริหารอาจติดตามด้วยการสอบถามเป็นรายบุคคล จัดประชุมกลุ่ม/หมวด/ฝ่าย หรือให้แต่ละ บุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่ายรายงานความก้าวหน้าของการทำงานเป็นรายสัปดาห์หรือรายเดือน โดยอาจ รายงานปากเปล่า หรือจัดทำรายงานเสนอ เพื่อให้ข้อเสนอในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของแต่ละ บุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่าย และในแต่ละเดือน อาจมีการพิจารณาว่าบุคคล/กลุ่ม/หมวด/ฝ่ายใด มีผล การดำเนินงานดีเยี่ยม เป็นไปตามเป้าหมายหรือแผนที่กำหนด ซึ่งอาจมีการให้รางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นการให้กำลังใจ

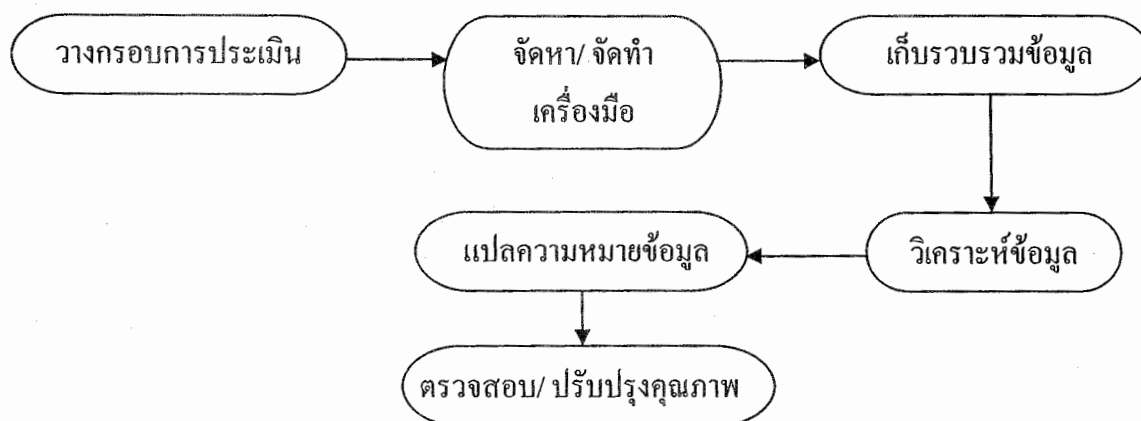
ผู้บริหารควรให้การนิเทศเพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในเรื่องการจัดการเรียนการสอน การประเมินตนเอง และทักษะในด้านต่าง ๆ โดยผู้บริหารอาจให้ การนิเทศเอง หรือเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญแต่ละด้านมาให้การนิเทศ หรือส่งบุคลากร ไปฝึกอบรม

3. การตรวจสอบประเมินผล

การประเมินผล เป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้เพียงใด ต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง ผู้บริหารและครูที่เข้าใจระบบการประกันคุณภาพอย่างถูกต้อง จะตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินผล ไม่กลัวการประเมินผล โดยเฉพาะการประเมินตนเอง ซึ่งเป็นการประเมินที่มุ่งเพื่อการพัฒนาไม่ใช่การตัดสินถูก-ผิด ไม่ใช่การประเมินเพื่อประเมิน และไม่ใช่เรื่องที่ทำยาก ไม่ต้องคิดเครื่องมือหรือแบบประเมินมากมาย แต่เป็นการประเมินในงานที่ทำอยู่เป็นประจำ เครื่องมือที่ใช้อาจเป็นสิ่งที่มียู่แล้ว โดยไม่ต้องสร้างขึ้นใหม่ เช่น สถิติที่เป็นข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของฝ่ายบริหาร ผลงาน หรือการบ้าน ตลอดจนการทดสอบย่อยของผู้เรียนในชั้นเรียนซึ่งเป็นข้อมูลที่มีอยู่แล้วเพียงแต่จัดเก็บให้เป็นระบบมากขึ้นเท่านั้น

ในระหว่างที่สถานศึกษาดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ ควรมีการตรวจสอบประเมินผลเป็นระยะ ๆ เพื่อพิจารณาว่า การดำเนินการเป็นไปในทิศทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายหรือมาตรฐาน และตั้งบ่งชี้ที่กำหนดในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการหรือไม่ มีจุดอ่อนจุดแข็งประการใด มีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือมาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่กำหนดมากที่สุด และเมื่อสิ้นภาคเรียนหรือสิ้นปีการศึกษาก็จะต้องมีการประเมินสรุปรวม เพื่อนำผลมาพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงการดำเนินการในระยะต่อไป

จากการสรุปสังเคราะห์ กิจกรรมการตรวจสอบประเมินผลภายใน ตามพื้นฐานแนวคิดของการประเมินที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Base Evaluation) พบว่ากิจกรรมที่ต้องดำเนินการประกอบด้วย การวางแผนการประเมิน การจัดหา/จัดทำเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความหมาย และการตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 กิจกรรมการตรวจสอบประเมินผลภายใน

โดยมีรายละเอียดในการดำเนินงาน ดังนี้

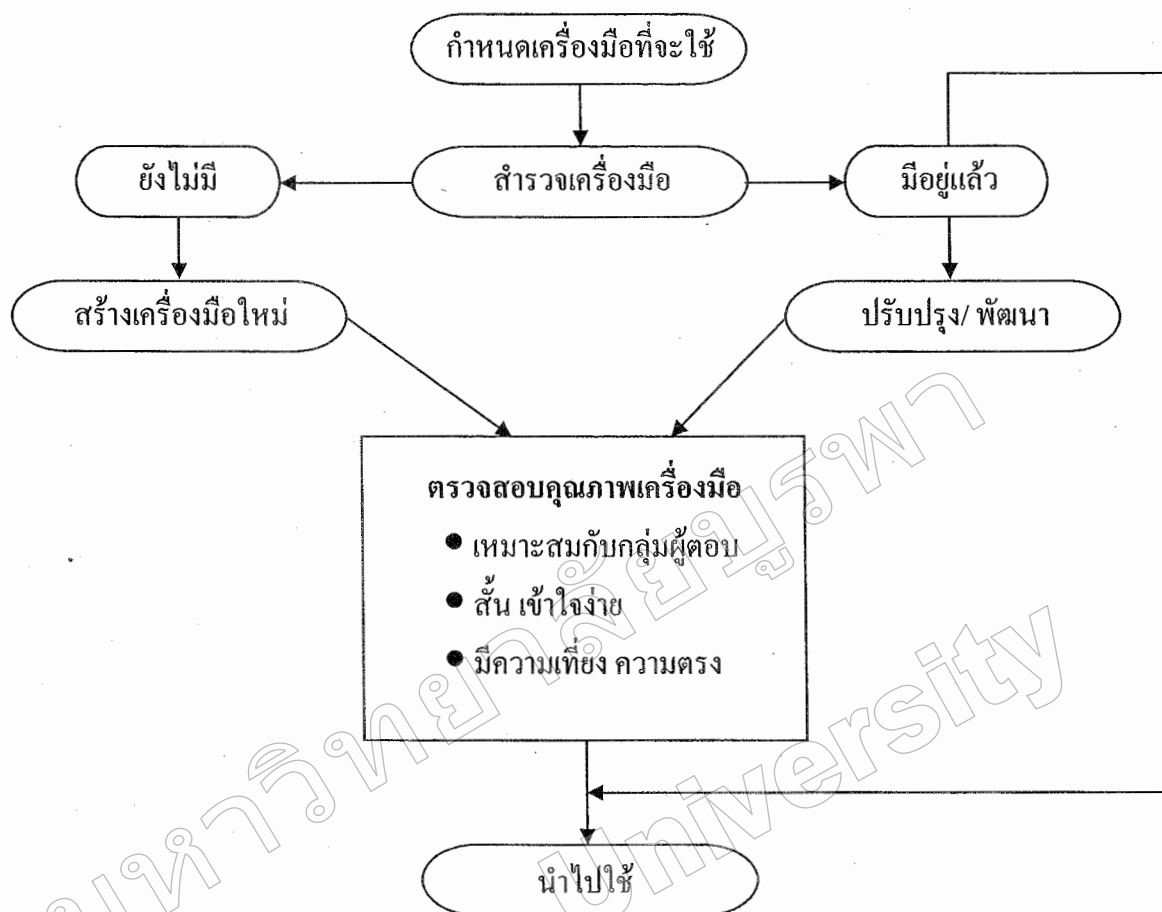
1. การวางกรอบการประเมิน

คณะกรรมการควรประชุมร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้อง ในการวางกรอบการประเมินเพื่อกำหนดแนวทางในการประเมินว่า จะประเมินอะไร ใครเป็นผู้ประเมิน และมีรูปแบบในการประเมินเป็นอย่างไร โดยในการกำหนดกรอบการประเมินอาจจะพิจารณาประเด็นต่าง ๆ

กรอบการประเมินควรจะต้องเชื่อมโยงกับเป้าหมายคุณภาพหรือมาตรฐานการศึกษา ที่ระบุในแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการ เพื่อกำหนดว่าควรประเมินอะไร เรื่องใด มีอะไรเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานตามเป้าหมาย ต่อจากนั้นจึงพิจารณาต่อไปว่าตัวบ่งชี้นั้นจะต้องใช้ข้อมูลอะไร แล้วสำรวจว่าสถานศึกษามีข้อมูลนั้นแล้วหรือยัง จะนำมาใช้ได้หรือไม่ ถ้ามีข้อมูลอยู่แล้ว เช่น ข้อมูลน้ำหนัก ส่วนสูงที่ใช้วัดสุขภาพทางกายของผู้เรียนก็ไม่ต้องเก็บข้อมูลใหม่ ถ้ายังไม่มีข้อมูลหรือมี แต่เป็นข้อมูลที่ล้าสมัย ก็ต้องเก็บใหม่ โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ต้องการนั้นจะใช้เครื่องมือชนิดใด จะเก็บข้อมูลจากใคร จะวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร รวมทั้งกำหนดเกณฑ์การประเมิน ช่วงเวลาและ ผู้รับผิดชอบในการประเมิน เพื่อสะดวกในการกำกับ ติดตามงานของคณะกรรมการและผู้บริหาร

2. การจัดหา/ จัดทำเครื่องมือ

คณะกรรมการควรประชุมร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเครื่องมือ ที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลว่า จะใช้เครื่องมือชนิดใด หลังจากนั้นก็จัดหา/จัดทำเครื่องมือ โดยมีขั้นตอนดังที่นำเสนอในภาพที่ 8

ภาพที่ 8 การจัดหา/จัดทำเครื่องมือ

การประเมินผลภายในอาจใช้เครื่องมือได้หลากหลาย การกำหนดเครื่องมือที่จะใช้ ต้องให้เหมาะสมกับลักษณะของตัวบ่งชี้ที่จะวัด เช่น ถ้าวัดเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา ก็อาจจะใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นเครื่องมือหลัก และใช้เครื่องมืออื่น ๆ ประกอบ เช่น การพิจารณาผลงานของผู้เรียน การตั้งคำถามในห้องเรียน การสังเกตพฤติกรรม ถ้าวัดความคิดเห็น ความรู้สึก เจตคติ คุณธรรม อาจจะใช้การสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรมเป็นหลัก โดยจัดทำเป็นแบบบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียน หรือใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยาในการวัด เป็นต้น

เครื่องมือที่กำหนดสำหรับใช้ในการเก็บข้อมูลนั้น ไม่จำเป็นต้องจัดทำใหม่ทั้งหมด ให้สำรวจว่ามีเครื่องมือดังกล่าวแล้วหรือยัง ถ้ามีอยู่แล้วและเป็นเครื่องมือที่ได้มาตรฐาน เช่น มีข้อสอบมาตรฐานที่วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก็สามารถนำไปใช้ได้เลย แต่ถ้ายังไม่ได้มาตรฐานก็ต้องพัฒนาและปรับปรุงให้มีคุณภาพ โดยการนำไปทดลองและปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

การสร้างและปรับปรุงเครื่องมือ จะต้องคำนึงถึงความสามารถในการวัดได้ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด โดยอาจนำเครื่องมือไปทดลองใช้ แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ว่าได้ผลตรงกับความเป็นจริงตามการสังเกตของครูหรือไม่ นอกจากนั้น ควรพิจารณาความเหมาะสมที่จะใช้เครื่องมือ นั้นกับกลุ่มคนที่ จะเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น ถ้าเป็นเด็กเล็กไม่สามารถเขียนคำตอบยาว ๆ ได้ ก็ควรใช้วิธีพูดคุยตั้งคำถามง่าย ๆ สั้น ๆ หรือถ้าเก็บข้อมูลจากผู้ปกครองก็ควรดูระดับการศึกษาและประเด็นที่จะถามในเครื่องมือด้วย เพื่อสร้างเครื่องมือให้เหมาะสม ถ้าผู้ตอบเป็นกลุ่มที่อ่านหนังสือได้ก็อาจใช้แบบสอบถามที่เข้าใจง่าย ไม่ใช้ภาษาวิชาการ ถ้าเป็นกลุ่มที่อ่านหนังสือไม่ได้ก็ต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์ เป็นต้น นอกจากนั้น ประเด็นคำถามอาจเป็นเรื่องที่ผู้ปกครองมีส่วนเกี่ยวข้องและสามารถให้ข้อมูลได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล อาจพิจารณาจากประเด็นและแนวทางการเก็บ ดังนี้

การรวบรวมข้อมูล	▶ ใช้ข้อมูลที่สถานศึกษามีอยู่แล้ว ▶ เก็บข้อมูลใหม่ (ถ้ายังไม่มีข้อมูลที่ต้องการ) ▶ เก็บจากหลาย ๆ แหล่ง เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือ
ช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล	▶ เก็บตามเวลาที่สอดคล้องกับการทำงานตามปกติ ◆ ข้อมูลที่เก็บได้ตลอดเวลา เช่น พฤติกรรมของผู้เรียน ◆ ข้อมูลที่เก็บเป็นระยะ ๆ เช่น น้ำหนัก ส่วนสูง เก็บภาคเรียนละครั้ง หรืออาชีพและรายได้ของผู้ปกครอง เก็บปีละครั้ง ▶ ในช่วงเวลาเดียวกัน ไม่ควรระดมเก็บข้อมูลทุกอย่างพร้อมกันจำนวนมาก
ความครอบคลุมของกลุ่มเป้าหมาย	▶ ข้อมูลเพื่อพัฒนาปรับปรุงเป็นรายบุคคล ต้องเก็บข้อมูลทุกคน ▶ ข้อมูลภาพรวมของสถานศึกษา หรือข้อมูลจากผู้ปกครองชุมชนเก็บจากกลุ่มตัวอย่าง

ภาพที่ 9 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลนั้น หากข้อมูลใดมีอยู่แล้วในสถานศึกษาไม่ควรจัดเก็บใหม่ ให้นำข้อมูลที่มีอยู่แล้วมาประมวลผล วิเคราะห์ แล้วนำไปใช้ได้เลย เช่น คะแนนสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก็ใช้ผลการสอบปลายภาคเรียนซึ่งจะช่วยลดภาระงานได้ สถานศึกษาควรวางแผนการจัดเก็บข้อมูลให้สอดคล้องกับการทำงานปกติของสถานศึกษาให้มากที่สุด เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพและรายได้

ของผู้ปกครอง อาจจะทำให้ผู้ปกครองกรอกแบบสอบถามในวันที่เชิญมาประชุม หรือนำหนักและส่วนสูง ก็ให้ครูประจำชั้นหรือครูพลศึกษาจัดเก็บ เป็นต้น สิ่งที่ไม่ควรทำคือ ระดมเก็บข้อมูลทุกอย่างในช่วงเวลาเดียวกันจำนวนมาก จนเป็นภาระของผู้จัดเก็บข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล การเก็บข้อมูลในส่วนที่ครูสังเกต พฤติกรรม และวิเคราะห์ผลงานของเด็ก ตามแบบสังเกตพฤติกรรม ครูทุกคนสามารถทำได้ตลอดเวลา และในระหว่างที่สังเกตและวิเคราะห์ก็บันทึกข้อมูลไปได้เรื่อย ๆ โดยอาจจะสรุปเพื่อรายงานข้อมูลตามระยะเวลาที่ตกลง หรือที่กำหนดในแผนร่วมกัน เมื่อพบสิ่งที่เป็นจุดอ่อนหรือเป็นปัญหาของผู้เรียน จะได้ปรับปรุงแก้ไข และให้การช่วยเหลือได้ทันที ทั้งนี้ ครูที่สอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกันควรพบปะ แลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อหาทางแก้ไขและช่วยเหลือผู้เรียนร่วมกัน ส่วนการเก็บข้อมูลจากแบบทดสอบ แบบสอบถาม หรือการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลกลุ่มต่าง ๆ นั้น คณะกรรมการจะต้องร่วมกันพิจารณาและวางแผนอย่างดี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ เก็บได้เร็ว ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่าย

การจัดเก็บข้อมูลจะครอบคลุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพียงใด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมิน ถ้าต้องการประเมินเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนคุณภาพของผู้เรียนหรือครู เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนา ปรับปรุงเป็นรายบุคคล ก็ควรจะเก็บข้อมูลของทุกคน แล้วประเมินเป็นรายบุคคล แต่ถ้าต้องการประเมินในภาพรวม หรือเก็บข้อมูลจากผู้ปกครองหรือชุมชน ในเรื่องเกี่ยวกับการบริหาร การจัดการเรียน การสอนทั่ว ๆ ไป ก็สามารถใช้วิธีสุ่มตัวอย่างได้

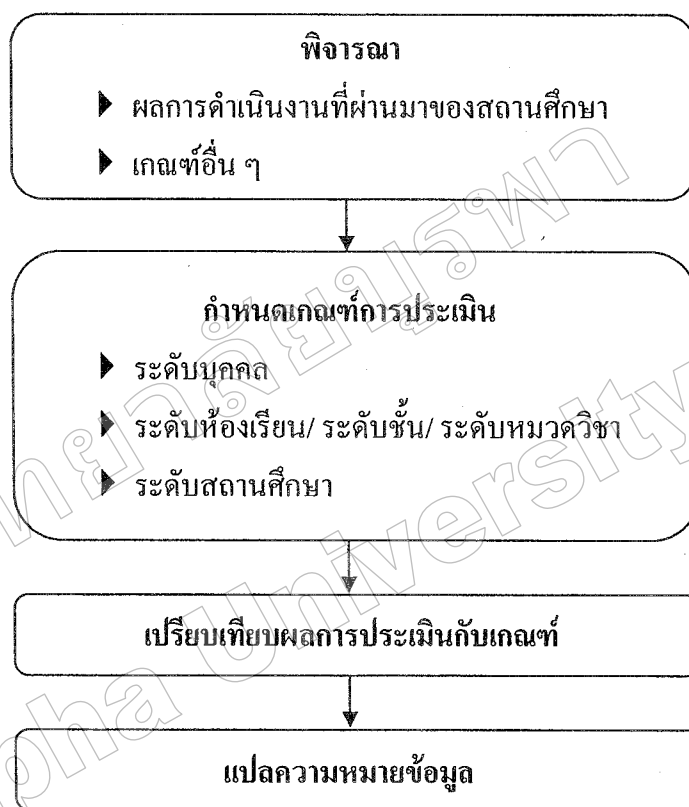
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของสถานศึกษานั้น ผู้รับผิดชอบควรร่วมกันพิจารณากรอบการ วิเคราะห์ว่าข้อมูลแต่ละประเด็นจะวิเคราะห์ในระดับใด ระดับบุคคล ระดับห้องเรียน หรือระดับ ภาพรวมของสถานศึกษา ใครเป็นผู้วิเคราะห์ วิเคราะห์ในช่วงเวลาใด เพื่อจะได้นำผลมาใช้ ดังตัวอย่าง ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ วิเคราะห์ ข้อมูลจากการสังเกต และการตรวจวิเคราะห์ผลงานหรือพฤติกรรม เพื่อจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุง ของผู้เรียนเป็นประจำอยู่แล้ว ซึ่งผลที่ได้จากข้อมูลดังกล่าวครูสามารถนำมาใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่องของผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ตลอดเวลา และเมื่อปิดภาคเรียน หรือเมื่อถึงกำหนดเวลาที่จะประเมิน หรือรายงานข้อมูลในภาพรวม ครูก็นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการประเมินหลาย ๆ ครั้ง มาสรุปเพื่อแสดงให้เห็นจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงของผู้เรียนแต่ละคนตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ แต่ละตัว สะดวกรวดเร็ว เพราะปัจจุบันมีโปรแกรมช่วยงานวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างดี เช่น SPSS PC, EXCEL เป็นต้น

5. การแปลความหมาย

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อสถานศึกษาได้แปลความหมายของข้อมูล โดยมีการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ดังขั้นตอนที่นำเสนอในภาพที่ 10

ภาพที่ 10 ขั้นตอนการแปลความหมาย

ก่อนที่จะคณะกรรมการจะแปลความหมายของผลการประเมิน จะต้องกำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน โดยคณะกรรมการจะต้องร่วมกันกำหนดให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของสถานศึกษา ด้วยการพิจารณาข้อมูลผลการดำเนินการที่ผ่านมาของสถานศึกษา ประกอบกับเกณฑ์ของที่อื่นว่าเป็นอย่างไรร เพื่อกำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน และเนื่องจากการประเมินตนเองเป็นการประเมินเพื่อพัฒนา ดังนั้น เกณฑ์การประเมินควรจะดูพัฒนาการของสถานศึกษาด้วยในช่วงแรกอาจจะกำหนดเกณฑ์ที่คิดว่าสถานศึกษาสามารถทำได้ไปก่อน เพื่อให้มีกำลังใจในการทำงาน แล้วค่อย ๆ ปรับให้สูงขึ้น

6. การตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน

เมื่อสถานศึกษา ได้ดำเนินการประเมินตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว ก็จะต้องมีการตรวจสอบกระบวนการและผลการประเมินว่า มีความเหมาะสม ถูกต้องและน่าเชื่อถือเพียงใด ซึ่งผู้เกี่ยวข้อง

ควรมีการประชุมร่วมกันเป็นระยะ ๆ โดยผู้บริหารควรมีการติดตามตรวจสอบในระหว่างการนิเทศ และประชุมร่วมกับคณะกรรมการ เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการ ประเมินคุณภาพ ให้มีประสิทธิภาพ มีความถูกต้องและเชื่อถือได้

7. การนำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน

เมื่อบุคลากรแต่ละคน แต่ละฝ่ายมีการประเมินผลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ส่งผลให้กับ คณะกรรมการที่รับผิดชอบ ซึ่งจะต้องรวบรวมผลการประเมินมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แปลผล ในภาพรวมทั้งหมด แล้วนำเสนอผลการประเมินต่อผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา หัวหน้าหมวด ผู้บริหาร เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนางานของตนเองต่อไป ผลการประเมินสามารถ นำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร และใช้ในการวางแผน ต่อไป รวมทั้งจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้

7.1 การปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากร

ในระหว่างการดำเนินงานและมีการตรวจสอบประเมินผลทั้งในระดับรายบุคคลหรือ ระดับชั้น/หมวดวิชา ผู้บริหารและบุคลากรสามารถนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการทำงาน ของตนเอง และปรับปรุงแผนการดำเนินงานได้เลย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนและ เป้าหมายที่กำหนดไว้

7.2 การวางแผนในระยะต่อไป

การนำผลการประเมินไปใช้จัดทำแผนในภาคเรียนหรือปีการศึกษาต่อไป ควรมีการ วิเคราะห์จุดเด่น และจุดที่ต้องปรับปรุงของสถานศึกษา หาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข โดย ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป วิธีการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุง สามารถทำได้ง่าย ๆ โดยเปรียบเทียบผล การปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลต่างที่เกิดขึ้นจะสะท้อนสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุง เมื่อทราบจุดที่ต้องปรับปรุงของสถานศึกษาแล้ว จะต้องนำมาร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุ เพื่อป้องกัน และแก้ไขปรับปรุง หลังจากนั้นจึงระดมความคิดจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องมาช่วยกันหาวิธีแก้ปัญหา

ผลการประเมินอาจชี้จุดที่สถานศึกษาต้องทำการปรับปรุงหลายประการ ซึ่งสถานศึกษา ไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้พร้อมกัน ต้องกำหนดลำดับความสำคัญว่าปัญหาอะไร จำเป็น ต้องพัฒนา ก่อน เพื่อนำมาวางแผนแก้ไขปรับปรุงแผนปฏิบัติงาน และจัดทำโครงการหรือกิจกรรม ในภาคเรียนหรือปีการศึกษาต่อไป

7.3 การจัดทำข้อมูลสารสนเทศ

ถ้าสถานศึกษานำผลที่ได้จากการประเมิน มาพัฒนาเป็นข้อมูลสารสนเทศ ที่สามารถ ใช้ได้สะดวก รวดเร็ว และเป็นปัจจุบัน ก็จะเป็นประโยชน์ในการบริหารงาน และประกอบการตัดสินใจ

ในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเมื่อหน่วยงานภายนอกเข้ามาประเมิน สถานศึกษาก็พร้อมที่จะนำเสนอข้อมูล และสารสนเทศที่ผู้ประเมินต้องการได้ง่ายขึ้นในทุก ๆ ด้าน

การดำเนินงานประเมินผลของสถานศึกษาไม่ได้สิ้นสุดเพียงแค่ทำการประเมินตนเอง เพียงครั้งเดียว แล้วหยุดเลย แต่ต้องทำตลอดเวลา ผลการประเมินที่จัดทำเสร็จแล้วถือเป็นข้อมูล ที่แสดงถึงสภาพการดำเนินงานในขณะนั้น ซึ่งต้องมีการตรวจสอบใหม่ ว่าการดำเนินงานในช่วงต่อไป สอดคล้องกับเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษาอย่างไร การพัฒนาปรับปรุงตนเอง จึงต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่มีที่สิ้นสุดการจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี เมื่อสถานศึกษาได้ดำเนินการตามแผน และมีการประเมินผลภายในเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในช่วงปลาย ปีการศึกษาจะต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี เพื่อเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้อง ทุกกลุ่มได้รับทราบไม่ว่าจะเป็นบุคลากรภายในสถานศึกษา ผู้ปกครอง หรือชุมชน หน่วยงานต้นสังกัด และผู้ประเมินภายนอก เพื่อแสดงความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา และพร้อมที่จะรับการประเมิน จากภายนอก โดยดำเนินการดังนี้

7.3.1 รวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมิน

7.3.2 วิเคราะห์และสังเคราะห์จำแนกตามมาตรฐานการศึกษา

7.3.3 เขียนรายงาน

มาตรฐานในการประกันคุณภาพภายใน

มาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาและเป็นเป้าหมายสำคัญ ที่สุดที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในสถานศึกษาต้องรับรู้ และปฏิบัติงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบให้บรรลุ ถึงเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554 ก, หน้า 2-3) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของมาตรฐานการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ความสำคัญของมาตรฐาน

มาตรฐานการศึกษาเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ และคุณภาพที่พึงประสงค์ที่ต้องการ ให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง มาตรฐานถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริม และกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา การกำหนด มาตรฐานการศึกษาจึงเป็นการให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา 2 ประการ คือ

1.1 สถานศึกษาทุกแห่งมีเกณฑ์เปรียบเทียบกับมาตรฐานเดียวกัน

1.2 มาตรฐานทำให้สถานศึกษาเข้าใจชัดเจนว่าจะพัฒนาคุณภาพการศึกษาไปในทิศทางใด

2. ประโยชน์ของมาตรฐานการศึกษา

มาตรฐานการศึกษามีประโยชน์ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 ผู้เรียน ทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาตนเองตามความคาดหวังของสังคมและประเทศชาติว่าต้องการคนที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร จะทำอย่างไรจึงจะเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่มาตรฐานการศึกษากำหนด

2.2 ครู ใช้มาตรฐานเป็นกรอบแนวทางในการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองตามคุณลักษณะและคุณสมบัติตามมาตรฐานที่กำหนด เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่มาตรฐานกำหนดไว้

2.3 ท้องถิ่นและสถานศึกษา ใช้มาตรฐานเป็นแนวทางร่วมมือกันจัดการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2.4 พ่อแม่ผู้ปกครอง ประชาชนและผู้นำชุมชน ใช้มาตรฐานเป็นเครื่องมือสื่อสารให้ประชาชนได้รับทราบกระบวนการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้นักไทยในท้องถิ่นเข้าใจและเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้การจัดการศึกษาช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด

2.5 ประเทศชาติ ใช้มาตรฐานเป็นเครื่องมือที่ทำให้ทุกองค์ประกอบของระบบการศึกษาขับเคลื่อน ไปพร้อม ๆ กัน สู่เป้าหมายเดียวกัน และทำให้เกิดภาพการจัดการศึกษาที่มีความหมาย

3. มาตรฐานกับการประกันคุณภาพการศึกษา

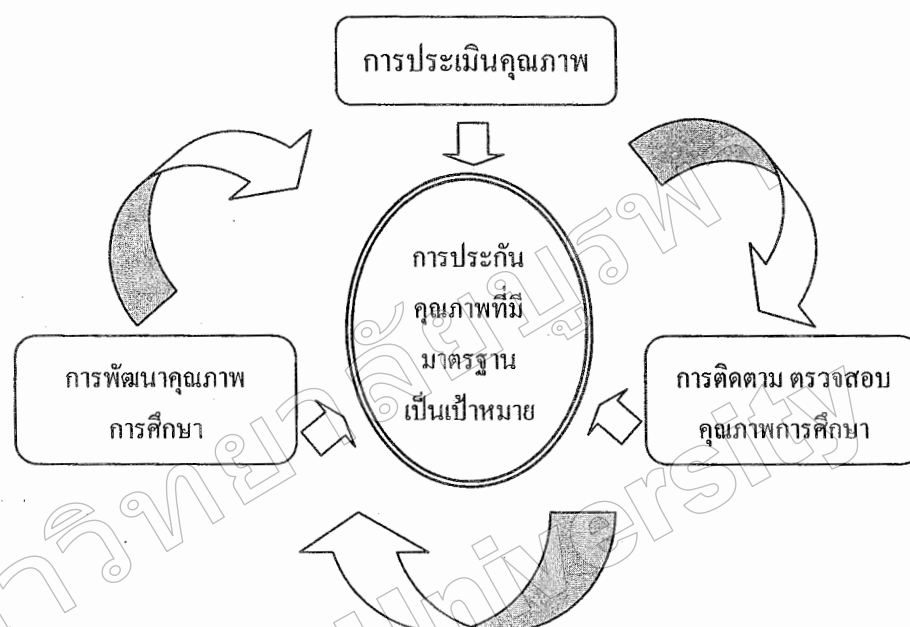
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554 ก, หน้า 8-9) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดำเนิน ไปอย่างต่อเนื่อง การประกันคุณภาพมีหลักการสำคัญ คือ การกระจายอำนาจ การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการทำงาน และการแสดงความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ ระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ประกอบด้วยกระบวนการดำเนินงานที่สัมพันธ์กัน 3 ส่วน คือ

3.1 การประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งดำเนินการได้โดยสถานศึกษาเองหรือการประเมินโดยหน่วยงานต้นสังกัด

3.2 การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาต้องมีการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าในการดำเนิน โครงการกิจกรรมงานเป็นระยะ มีผู้รับผิดชอบการดำเนินงานเพื่อการรวบรวมสารสนเทศ และผลการติดตามตรวจสอบมาใช้ปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่องนอกจากจะแสดงว่าสถานศึกษาทำงานอย่างเป็นระบบแล้วยังเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาจากหน่วยงานต้นสังกัด อย่างน้อย 1 ครั้ง ภายใน 3 ปี และการประเมินคุณภาพภายนอกอีกด้วย

3.3 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้น โดยมีมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเป็นเป้าหมาย ในการกำหนดมาตรฐาน

การศึกษาของสถานศึกษา ต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาอาจเพิ่มเติมมาตรฐานที่เฉพาะเจาะจงเหมาะสมกับสภาพของชุมชนได้ มาตรฐานจะเป็นกรอบ ควบคุมการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ภาพที่ 11 ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

จากภาพที่ 11 จะเห็นว่ากระบวนการดำเนินงานทั้ง 3 ส่วน มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เป็นวงจรการพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่งโดยมีมาตรฐานเป็นหลักหรือเป้าหมาย รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม

4. มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่อให้การนำมาตรฐานสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้จัดทำคำอธิบาย และระดับคุณภาพ เพื่อให้สถานศึกษา ตลอดจนเขตพื้นที่การศึกษาใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป โดยแบ่งเป็น 5 ด้าน มี 15 มาตรฐาน แต่ละมาตรฐานมีการกำหนดตัวบ่งชี้ที่ครอบคลุมและให้น้ำหนักความสำคัญกับกระบวนการบริหาร และการจัดการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554 ก, หน้า 11-16) ได้กำหนดให้มี รายละเอียดของมาตรฐานดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีสุขภาพที่ดีและมีสุนทรียภาพ

1. มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพและออกกำลังกายสม่ำเสมอ
2. มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน
3. ป้องกันตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงตนเองจากสถานะที่เสี่ยงต่อความ

รุนแรง โรคภัย อุบัติเหตุ และปัญหาทางเพศ

4. เห็นคุณค่าในตนเอง มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม
5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและให้เกียรติผู้อื่น
6. สร้างผลงานจากเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปดนตรี/ นาฏศิลป์ กีฬา/นันทนาการ

ตามจินตนาการ

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

1. มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร
2. เคารพผู้อื่นและกตัญญูทักท้วงต่อผู้มีพระคุณ
3. ยอมรับความคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
4. ตระหนัก รู้คุณค่า ร่วมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองรักเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

1. มีนิสัยรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ และสื่อต่าง ๆ รอบตัว

2. มีทักษะในการอ่าน ฟัง ดู พูด เขียน และตั้งคำถามเพื่อค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม
3. เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการเรียนรู้ระหว่างกัน
4. ใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้และนำเสนอผลงาน

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบคิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุผล

1. สรุปความคิดจากเรื่องที่อ่าน ฟัง และดู และสื่อสารโดยการพูดหรือเขียนตามความคิดของตนเอง

2. นำเสนอวิธีคิด วิธีแก้ปัญหาด้วยภาษาหรือวิธีการของตนเอง
3. กำหนดเป้าหมาย คาดการณ์ ตัดสินใจแก้ปัญหาโดยมีเหตุผลประกอบ
4. มีความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์ผลงานด้วยความภาคภูมิใจ

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียน มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยอยู่ในระดับดีขึ้น
2. ผลการประเมินสมรรถนะสำคัญอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์
3. ผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์
4. ผลการทดสอบระดับชาติเฉลี่ยมีพัฒนาการที่ดีขึ้นกว่าเดิม

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานรักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

1. วางแผนการทำงานและดำเนินการจนสำเร็จ
2. ทำงานอย่างมีความสุข มุ่งมั่นพัฒนางาน และภูมิใจในผลงานของตนเอง
3. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
4. มีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองสนใจ

ด้านที่ 2 มาตรฐานด้านการจัดการศึกษา

มาตรฐานที่ 7 ครูปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

1. ครูมีการกำหนดเป้าหมายคุณภาพผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการสมรรถนะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

2. ครูมีการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และใช้ข้อมูลในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

3. ครูออกแบบและการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและ พัฒนาการทางสติปัญญา

4. ครูใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมผนวกกับการนำบริบทและภูมิปัญญาของท้องถิ่น มาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้

5. ครูมีการวัดและประเมินผลที่มุ่งเน้นการพัฒนารับรู้ของผู้เรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

6. ครูให้คำแนะนำ คำปรึกษา และแก้ไขปัญหาให้แก่ผู้เรียนทั้งด้านการเรียนและคุณภาพชีวิตด้วยความเสมอภาค

7. ครูมีการศึกษา วิจัยและพัฒนารับรู้ในวิชาที่ตนรับผิดชอบ และใช้ผลในการปรับการสอน

8. ครูประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นสมาชิกที่ดีของสถานศึกษา

9. ครูจัดการเรียนการสอนตามวิชาที่ได้รับมอบหมายเต็มเวลา เต็มความสามารถ

มาตรฐานที่ 8 ผู้บริหารปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และความคิดริเริ่มที่เน้นการพัฒนาผู้เรียน
2. ผู้บริหารใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมและใช้ข้อมูลผลการประเมินหรือผลการวิจัยเป็นฐานคิดทั้งด้านวิชาการและการจัดการ
3. ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการ
4. ผู้บริหารส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้พร้อมรับการกระจายอำนาจ
5. นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนพึงพอใจผลการบริหารการจัดการศึกษา
6. ผู้บริหารให้คำแนะนำ คำปรึกษาทางวิชาการและเอาใจใส่การจัดการศึกษาเต็มศักยภาพและเต็มเวลา

มาตรฐานที่ 9 คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง ชุมชน ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

1. คณะกรรมการสถานศึกษารู้และปฏิบัติหน้าที่ตามที่ระเบียบกำหนด
2. คณะกรรมการสถานศึกษากำกับติดตาม ดูแล และขับเคลื่อนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย
3. ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 10 สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน

1. หลักสูตรสถานศึกษาเหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น
2. จัดรายวิชาเพิ่มเติมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัด ความสามารถและความสนใจ
3. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมและตอบสนองความต้องการ ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน
4. สนับสนุนให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง จนสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง
5. นิเทศภายใน กำกับ ติดตามตรวจสอบ และนำผลไปปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ
6. จัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมถึงผู้เรียนทุกคน

มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน พัฒนาเต็มศักยภาพ

1. ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ อาคารเรียนมั่นคง สะอาดและปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอเพียง อยู่ในสภาพใช้การได้ดี สภาพแวดล้อมร่มรื่น และมีแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียน
2. จัดโครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน
3. จัดห้องสมุดที่ให้บริการสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง และหรือเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
2. จัดทำและดำเนินการตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
3. จัดระบบข้อมูลสารสนเทศและใช้สารสนเทศในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา
4. ติดตามตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
5. นำผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกไปใช้วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

6. จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน

ด้านที่ 3 มาตรฐานด้านการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการสร้าง ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

1. มีการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาและใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและบุคลากรของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง

2. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรภายในสถานศึกษา ระหว่างสถานศึกษากับครอบครัว ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ด้านที่ 4 มาตรฐานด้านอัตลักษณ์ของสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 14 การพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามวิสัยทัศน์ ปรัชญาและจุดเน้นที่กำหนดขึ้น

1. จัดโครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายวิสัยทัศน์ ปรัชญาและจุดเน้นของสถานศึกษา (โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ)

2. จัดโครงการ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายวิสัยทัศน์ ปรัชญาและจุดเน้นของสถานศึกษา (โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมฯ)

ด้านที่ 5 มาตรฐานด้านมาตรการส่งเสริม

มาตรฐานที่ 15 การจัดกิจกรรมตามนโยบาย จุดเน้นแนวทางการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาและส่งเสริมสถานศึกษาให้ยกระดับคุณภาพสูงขึ้น

1. จัดโครงการ กิจกรรมพิเศษเพื่อตอบสนองนโยบาย จุดเน้น ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา (โครงการเกษตรพอเพียงตามแนวพระราชดำริ)

2. ผลการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายและพัฒนาดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา (โครงการเกษตรพอเพียงตามแนวพระราชดำริ)

ตอนที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จในการประกันคุณภาพภายใน

แม้ว่าการประกันคุณภาพการศึกษา จะเป็นสิ่งที่อยู่ในกระบวนการบริหารและกระบวนการทำงานตามปกติก็ตาม แต่สิ่งที่ผู้บริหารควรให้ความสำคัญคือการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นการปฏิรูปกระบวนการทำงานตามปกติก็ตาม แต่สิ่งที่ผู้บริหารควรให้ความสำคัญคือการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นการปฏิรูปกระบวนการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษา โดยปัจจัยในการดำเนินงานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ มีดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549, หน้า 53-55) ได้กำหนดยุทธศาสตร์แห่งความสำเร็จในการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไว้ ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ภาวะผู้นำของผู้บริหาร

ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องดำเนินงานร่วมกับแกนนำอื่น ๆ เพื่อผลักดัน ส่งเสริม สนับสนุน และประสานให้บุคลากรภายในสถานศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องภายนอกมาร่วมกันทำงานเป็นทีม เพื่อพัฒนาระบบประเมินตนเองของสถานศึกษา ให้ผสมผสานกับการวางแผน การดำเนินงานและการปรับปรุงพัฒนาตนเองของสถานศึกษา ให้ผสมผสานกับการวางแผน การดำเนินงาน และการปรับปรุงเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้เป็นระบบครบวงจร รวมทั้งกำกับดูแลให้มีการดำเนินงานดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

ภาวะผู้นำและความตระหนักของผู้บริหาร เป็นองค์ประกอบและเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ไม่ว่าจะใช้ระบบการประกันคุณภาพภายในแบบใดก็ตาม ถ้าจะทำให้สำเร็จ ผู้บริหาร

จะต้องเห็นความสำคัญ เข้ามาบริหารจัดการ และมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นและคอยติดตาม กำกับดูแล ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานให้มีความต่อเนื่อง

2. ยุทธศาสตร์การทำงานเป็นทีม

การประกันคุณภาพภายในเป็นเรื่องของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา มิใช่เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ และมีใช่เป็นการดำเนินงานแบบต่างคนต่างทำ แต่เป็นเรื่องที่ทุกคนต้องร่วมทำงานกันอย่างต่อเนื่อง และมีความเชื่อมโยงระหว่างภารกิจต่าง ๆ ของสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ ด้านบริหาร กิจกรรมนักเรียน ฯลฯ เพื่อบรรลุเป้าหมาย เหมือนมาตรฐานการศึกษาที่ต้องการ โดยจะต้องร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วางแผนการทำงาน ออกแบบประเมินตนเอง ช่วยกันทำและพัฒนาปรับปรุง โดยเรียนรู้แลกเปลี่ยน ปรึกษาหารือซึ่งกัน และกัน การทำงานเป็นทีมจะทำให้บุคลากรรู้สึกอบอุ่น สบายใจ เพราะมีเพื่อนร่วมทาง ไม่โดดเดี่ยว ซึ่งถ้าสถานศึกษามีการทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็ง ก็จะทำให้ระบบประกันคุณภาพภายในมีความต่อเนื่อง และยั่งยืน ถึงแม้จะเปลี่ยนผู้บริหารหรือบุคลากรบางคน ก็ยังดำเนินการต่อไปได้เพราะทีมงานยังอยู่

3. ยุทธศาสตร์การสร้างวัฒนธรรมและความรู้ความเข้าใจ

การที่สถานศึกษามีการทำงานเป็นทีมที่เข้มแข็งได้นั้น ทุกคนในทีมจะต้องมีความตระหนัก และมองเห็นความสำคัญของการประเมินประเมินตนเองว่า เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพในการทำงาน คุณภาพของสถานศึกษา และคุณภาพของผู้เรียนซึ่งจะมีความสำคัญต่ออนาคตของสถานศึกษาและประเทศชาติ รวมทั้งจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจว่าการประเมินตนเองก็คือนงานในหน้าที่นั่นเอง ไม่ใช่งานที่เป็นภาระเพิ่มเติม นอกจากนั้นจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการประกันคุณภาพภายในด้วย จึงจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรม และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการประกันคุณภาพภายในด้วย จึงจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรม และความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบุคลากรของสถานศึกษา โดยการจัดประชุมชี้แจงและฝึกอบรม การเรียนรู้เอกสาร คู่มือต่าง ๆ โดยผู้บริหารก็ต้องแสดงความตระหนักให้ผู้อื่นเห็นเป็นแบบอย่าง และเข้ามามีส่วนร่วม

4. ยุทธศาสตร์การกำหนดผู้รับผิดชอบ

ในการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษาที่ร่วมกันทำงานเป็นทีมนั้น จำเป็นต้องมีผู้รับผิดชอบในการประสานและกำกับ ติดตามการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความมั่นใจในการดำเนินงาน จึงควรมอบหมายให้มีคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อเป็นตัวกลางในการประสาน กำกับ ดูแลให้มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และดำเนินงานให้เชื่อมโยงกัน โดยคณะกรรมการดังกล่าวอาจจะใช้คณะกรรมการที่สถานศึกษามีอยู่แล้ว หรือในกรณีที่ยังไม่มีกรรมการใด ๆ เลย ก็อาจตั้งขึ้นมาโดยพิจารณาตามโครงสร้างการบริหารของสถานศึกษาเพื่อรับผิดชอบการประกันคุณภาพภายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานในหน้าที่ เป็นต้นว่า

ฝ่ายวิชาการ รับผิดชอบเกี่ยวกับคุณภาพของครู กระบวนการเรียนการสอน และผู้เรียน ฝ่ายบริหาร รับผิดชอบเกี่ยวกับคุณภาพของบุคลากรฝ่ายบริหารและกระบวนการบริหาร ในขณะเดียวกันก็มี คณะกรรมการกลางประสานการดำเนินงานในภาพรวมซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารและผู้แทนของ คณะกรรมการชุดต่าง ๆ

5. ยุทธศาสตร์การวางแผนและกำกับดูแล

การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในจำเป็นต้องมีการวางแผน และการกำกับดูแล ที่เป็นระบบ เพื่อให้มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผน การกำกับดูแลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรายงานความก้าวหน้าของงานที่ทำไปแล้ว และช่วยกันพัฒนางานที่จะทำต่อไป

6. ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมและการปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้อง

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา นอกจากจะต้องทำงานกันเป็นทีมระหว่างบุคคล ภายในสถานศึกษาแล้ว ควรจะต้องทำงานร่วมกับบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานในเขตพื้นที่และหน่วยที่กำกับดูแลในส่วนกลาง เพื่อความสามารถตอบสนอง ความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นการระดมการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เพื่อช่วยกันพัฒนาคุณภาพ ของสถานศึกษาให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

นอกจากนั้น ควรมีการประชุมปรึกษาหารือกับสถานศึกษาอื่น ๆ ในเขตพื้นที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเพราะทำให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และช่วยให้สถานศึกษามีโลกทัศน์ที่กว้างขวางมากขึ้น ก่อให้เกิดแนวคิด และแนวทางที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับตัวเอง นอกจากนั้นยังเป็นกลไกในการกระตุ้นให้สถานศึกษา ต้องพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้า เพื่อตามให้ทันคนอื่นอีกด้วย จึงควรที่สถานศึกษาจะมาประชุมและ ปรึกษาหารือร่วมกันอาจจะเป็นภาคเรียนหรือปีละ 1 หรือ 2 ครั้ง

ตอนที่ 5 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติการที่เป็นเลิศ (Best Practices)

ปัจจุบันทางด้านการศึกษามีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพ เพื่อเป็นการยกระดับผู้เรียน ในด้านต่าง ๆ มีกรณีตัวอย่างของการพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ มากมาย เพื่อเป็น ตัวแบบหรือแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง จึงได้มีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศมากมายเกี่ยวกับงานทางด้านการศึกษา ซึ่งศึกษา

ความหมาย Best Practices

ได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติการที่เป็นเลิศ (Best Practices) ไว้ดังต่อไปนี้

สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2551, หน้า 2) ได้ให้ความหมายว่า Best Practices คือ วิธีการปฏิบัติ ที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือ เป็นการปฏิบัติที่ทำให้องค์กรก้าวสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งวิธีปฏิบัตินั้นรวมถึง ความรู้ เทคนิค วิธีการ ที่พัฒนาปรับปรุงมาจากการได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเอง

ภทรนันท์ เพ็ชรแก้ว (2552) กล่าวว่า การปฏิบัติที่เป็นเลิศ คือแนวทางปฏิบัติที่ดีกว่าหรือ ดีที่สุด เป็นองค์ความรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นมาจากแนวทางการปฏิบัติเดิม สามารถแก้ปัญหาที่เคยประสบ มาให้เกิดผลสำเร็จและสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแบบอย่างในสถานการณ์เดียวกัน ได้นั่นเอง

อรทัย มูลคำ (2554) ได้ให้ความหมายว่า Best Practice คือ วิธีการปฏิบัติที่ทำให้องค์กร ประสบความสำเร็จ หรือการปฏิบัติที่ทำให้องค์กรมุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศอย่างเห็นได้ชัด มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผลการดำเนินงานเป็นเลิศ ได้รับการยอมรับ จากบุคคลหรือองค์กรที่เชื่อถือ ได้รับการยอมรับจากลูกค้าและผู้ส่งมอบเป็นจำนวนมาก สามารถ ทำซ้ำได้ แสดงผลลัพธ์เชิงปริมาณที่เป็นที่ยอมรับหรือวัดผลได้ คำว่าดีที่สุด (Best) ของคำว่า Best Practice เป็นคำที่ให้ความหมายในเชิงเทียบเคียง คือขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เป้าหมายเป็นหลักคำว่าดีที่สุด ไม่ได้หมายถึงว่าดีที่สุดจริง ๆ ขององค์กรทั้งหมด แต่อาจจะเฉพาะสำหรับองค์กรใดองค์กรหนึ่ง เท่านั้น เพราะแต่ละองค์กรมีวัฒนธรรม วิสัยทัศน์ สภาพธุรกิจและปัจจัยภายในขององค์กรที่แตกต่าง กันไป ดังนั้น Best Practice จึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องเดียว หรือกระบวนการใดกระบวนการหนึ่ง เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ดีที่สุดในแต่ละองค์กรมองหา

สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2551, หน้า 2) ได้กล่าวถึงความหมายของ Best Practice ว่า Best Practice คือ วิธีปฏิบัติที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือเป็นการปฏิบัติที่ทำให้องค์กร ก้าวสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งวิธีการนั้นรวมถึง ความรู้ เทคนิค วิธีการ ที่พัฒนาปรับปรุงมาจากการได้ ปฏิบัติจริงด้วยตนเอง

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2545, หน้า 5) ได้ให้ความหมายว่า Best Practice คือ การ ปฏิบัติที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรืออาจกล่าวได้ว่า การปฏิบัติที่ทำให้องค์กรสู่ความเป็นเลิศ อันที่จริงแล้วคำว่าดีที่สุด (Best) ของคำว่า Best Practice นี้เป็นคำที่ให้ความหมายในเชิงเทียบเคียง ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเป้าหมายหลักเป็นคำว่าดีที่สุดอาจจะไม่ได้หมายถึงดีที่สุดจริง ๆ ขององค์กร ทั้งหมดแต่อาจจะเฉพาะสำหรับองค์กรใดองค์กรหนึ่งเท่านั้น เพราะแต่ละองค์กรมีวัฒนธรรม วิสัยทัศน์ สภาพธุรกิจ และปัจจัยภายในขององค์กรที่แตกต่างกันไป ดังนั้น Best Practice จึงไม่ได้จำกัดอยู่ เพียงเรื่อง ๆ เดียวหรือกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งเพียงอย่างเดียวแต่ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ดีแต่ละ องค์กรมองหา

ความสำคัญของ Best Practice

Best Practices มีความสำคัญและมีบทบาทต่อการส่งเสริมให้มีการใช้ความรู้ ทั้งในระดับตัวบุคคลและระดับองค์กร สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2551, หน้า 5-6) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ Best Practice ดังนี้

1. ส่งเสริมให้คนในองค์กรมี Best Practices ในการทำงานที่ช่วยเพิ่มผลผลิตทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ดังคำกล่าวของ Peter Senge ที่ว่า ความรู้คือ ความสามารถในการทำอะไรก็ตามอย่างมีประสิทธิภาพ (Knowledge is the capacity for effective actions) นอกจากนี้ Edward Lee Thomdike (พ.ศ. 2417-2492) นักจิตวิทยาชาวอเมริกันผู้ค้นพบทฤษฎีความต่อเนื่อง (Connectionism) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการลองผิดลองถูก เช่น เมื่อให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอะไรอย่างหนึ่งซึ่งไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นมาก่อน ผู้เรียนจะทำแบบลองผิดลองถูก เพื่อเลือกสิ่งที่เป็นจริง มีคุณค่า และสิ่งที่ไม่มีคุณค่าหรือมิใช่ความจริง จนกระทั่งค้นพบว่า ควรทำอย่างไรจึงจะถูกต้องและรวดเร็ว ก็จะเลือกทำวิธีนั้นในครั้งต่อไป นั่นคือ ผู้เรียนได้สร้าง Best Practices ในการทำงานของตนเอง ซึ่ง Best Practices ของผู้เรียนแต่ละคน อาจจะเหมือนหรือ ไม่เหมือนกันก็ได้ เพราะเป็นข้อสรุปวิธีการทำงานที่ต่างคนต่างค้นพบตามแนวทางของตนเอง เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกัน จึงจะรู้ว่าวิธีการของใครดีที่สุด

2. ส่งเสริมองค์กร เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้เป็นเรื่องที่สำคัญ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และประยุกต์ใช้ความรู้ รวมทั้งแปลงความรู้ของคนไปเป็นความรู้ขององค์กร การจะเป็นองค์กรของการเรียนรู้นั้น จะต้องมิตักษะใน 5 ด้าน ได้แก่ การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การทดลองศึกษาหาแนวทางใหม่ ๆ การเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต การเรียนรู้จากวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของคนอื่น และการถ่ายทอดความรู้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพทั่วทั้งองค์กร จะเห็นว่า Best Practices เป็นหนึ่งในห้า ของทักษะในองค์กรแห่งการเรียนรู้

3. ส่งเสริมองค์กรให้มีการพัฒนาแบบก้าวกระโดด วิธีการที่ใช้พัฒนาองค์กรเพื่อเพิ่มผลผลิตอย่างต่อเนื่องมีหลายวิธี แต่วิธีที่สามารถทำให้องค์กรพัฒนาแบบก้าวกระโดด (Leap Frog) สามารถย่นระยะเวลาในการปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กร มีอยู่ไม่กี่วิธี และวิธีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง คือ การศึกษาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ หรือ Best Practices ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้ที่ประสบความสำเร็จหรือทำได้ดีกว่าเราแล้วนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาให้ดีกว่าเดิม เช่น โรงเรียนที่เพิ่งวางระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หากต้องการความสำเร็จในการดำเนินงานอย่างรวดเร็วก็สามารถไปศึกษาเรียนรู้วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศจากโรงเรียนที่ได้ดำเนินการมาก่อนและประสบผลสำเร็จเป็นโรงเรียนต้นแบบ

กระบวนการจัดทำแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ได้มีผู้กำหนดกระบวนการ ในจัดทำแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศไว้ดังนี้

วจิรา เชาว์รัตน์ (2551) กล่าวถึงกระบวนการจัดทำ Best Practice มีดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายเชิงเนื้อหา
2. การศึกษาพื้นฐานของประเด็นเนื้อหา
3. การวางแผน/หาแนวทางและกำหนดรูปแบบ/ตัวแบบในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผน/แนวทางที่กำหนด
5. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบข้อมูลในอดีต/กับองค์กรอื่น/ผลในปัจจุบัน
6. การแก้ไขปรับปรุง
7. นำไปทดลองปฏิบัติซ้ำจนกว่าจะได้คำตอบหรือแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับการแก้ปัญหาหรือดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ได้จริง
8. จัดระบบข้อมูลและบันทึกองค์ความรู้ที่ได้
9. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์สร้างการเรียนรู้การศึกษาวเคราะห์เพื่อหาวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการปรับปรุงองค์กรเพื่อเพิ่มคุณภาพการดำเนินงานและเพิ่มผลผลิตอย่างต่อเนื่อง เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาได้แบบก้าวกระโดด ลดระยะเวลาที่ใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์กร เนื่องจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้ที่ประสบความสำเร็จหรือทำได้ดีกว่า แล้วนำแนวทางนั้นมาปรับใช้และพัฒนาองค์กรให้ดีขึ้น

แนวทางการพิจารณา Best Practices ในสถานศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการที่สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ ได้จัดโครงการ ระบบดี โรงเรียนมีคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือ Benchmarking ทั้งแบบกลุ่มและแบบเดี่ยว ดำเนินการกับสถานศึกษานำร่อง ต้นแบบทุกเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีเป้าหมายให้สถานศึกษาค้นหา Best Practices ในสถานศึกษาที่เกิดขึ้นได้จากการที่สถานศึกษาได้ดำเนินการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมการบริหารคุณภาพ PDCA โดยวิธีปฏิบัติงานที่เป็น Best Practices อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการทำงานเชิงระบบ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะเกิดขึ้นมากกว่าหนึ่งขั้นตอนเสมอ ทั้งนี้ การพิจารณาว่า วิธีปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา วิธีใดที่จะเรียกได้ว่าเป็น Best Practices และกำหนดแนวทางในการพิจารณา Best Practices ไว้ 6 ประการดังนี้ สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2551, หน้า 13-14)

1. วิธีปฏิบัตินั้นดำเนินการ จนบรรลุผลสำเร็จสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ได้แก่ ชุมชนหรือผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังได้สร้างความพึงพอใจให้กับบุคลากรส่วนใหญ่ในสถานศึกษาอีกด้วย

2. วิธีปฏิบัตินั้น ผ่านกระบวนการนำไปใช้อย่างเป็นระบบครบวงจร จนเห็นผลสำเร็จอย่างชัดเจน ว่าทำให้เกิดคุณภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือวิธีปฏิบัตินั้นมีกระบวนการ PDCA จนเห็นแนวโน้มความสำเร็จ ของตัวชี้วัดที่ชัดเจน ว่าการดำเนินงานมีแนวโน้มพัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์ และเมื่อนำวิธีการนั้นไปปฏิบัติซ้ำก็ได้ผลลัพธ์ที่ใกล้เคียงกัน

3. บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน ในสถานศึกษาสามารถบอกเล่าถึงวิธีปฏิบัตินั้นได้ว่า “ทำอะไร ? (What)” “ทำอะไร ? (How)” และ “ทำไม ? จึงทำ หรือ ทำไปทำไม ? (Why)”

4. ผลลัพธ์จากวิธีการปฏิบัตินั้น เป็นไปตามองค์ประกอบ ข้อกำหนดของการพัฒนาคุณภาพเชิงระบบที่ได้มีการกำหนดไว้ล่วงหน้า

5. สามารถระบุได้ว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากปัจจัยใดบ้างและปัจจัยนั้นได้ก่อให้เกิดการปฏิบัติที่ต่อเนื่องและยั่งยืนอย่างแท้จริง

6. มีการใช้กระบวนการจัดการความรู้ (KM: Knowledge Management) ในการดำเนินการค้นหาสถานศึกษาที่จะพัฒนาสู่ Best Practices

ในการค้นหาสถานศึกษาที่จะพัฒนาสู่ Best Practices สามารถให้ผู้ประเมินคุณภาพศึกษานิตเทศก์ หรือผู้ให้คำปรึกษาพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาค้นหา Best Practices ได้โดยดำเนินการตามขั้นตอนหรือแนวทางในการค้นหา Best Practices ซึ่งสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2551, หน้า 16-17) ได้กล่าวถึงวิธีการค้นหาสถานศึกษาที่จะพัฒนาสู่ Best Practices ไว้ดังนี้

1. ค้นหาว่าสถานศึกษาหนึ่ง ๆ มีวิธีปฏิบัติในการพัฒนาคุณภาพอย่างไร โดยวิเคราะห์บริบทของสถานศึกษา ความคาดหวังของผู้ปกครอง และชุมชนรวมทั้งผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ ว่าคาดหวังกับสถานศึกษานี้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ หากสถานศึกษาได้นำแนวทางการจัดการคุณภาพเชิงระบบไปดำเนินการพิจารณาค้นหา จากการดำเนินงานในระบบต่าง ๆ ทั้งระบบหลัก และระบบสนับสนุน

2. ค้นหาว่าสถานศึกษามีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ และดำเนินการได้สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้องตามข้อ 1) อย่างไรบ้าง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สรกมล แจ่มจันทร์(2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานประกันคุณภาพในสถานศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า ในด้านการดำเนินงานประกันคุณภาพในสถานศึกษานั้น โรงเรียนมีการเตรียมการดำเนินการ

ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) ด้านการเตรียมการ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ/ผู้รับผิดชอบจัดประชุมบุคลากร เพื่อกำหนดนโยบายและความรับผิดชอบร่วมกัน 2) ด้านการจัดระบบบริหารสารสนเทศ มีการ มอบหมายงานตามความถนัด ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทำงานร่วมกัน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษา 3) ด้านการพัฒนามาตรฐานการศึกษา ศึกษามาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด กรุงเทพมหานคร และใช้มาตรฐานเพื่อการประเมินภายนอกของ สมศ. พัฒนาคุณภาพของโรงเรียน จัดทำแผนปฏิบัติการ กำหนดมาตรฐานของ โรงเรียนและใช้เกณฑ์ประเมินมาตรฐานการศึกษาศึกษา ของ สมศ. 4) ด้านการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีการจัดประชุมให้เข้าใจถึงความสำคัญ ของแผน กำหนดวิสัยทัศน์จากปัจจัยภายใน ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เป็นข้อมูล ในการจัดทำแผน 5) ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีการนำแผนไปปฏิบัติ โดยการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ปฏิทินการปฏิบัติงานและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ 6) ด้าน การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบการประเมิน ตนเอง สร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญของการประเมิน เก็บข้อมูล โดยใช้ทั้งเครื่องมือเก็บ ข้อมูลและใช้ร่องรอยจากการปฏิบัติงานจริง 7) ด้านการประเมินคุณภาพการศึกษา ผลการประเมิน ทำให้เห็นคุณภาพและรู้ปัญหาอุปสรรคของการจัดการศึกษาของ โรงเรียนชัดเจนมากขึ้น 8) ด้านการ รายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี มีการรายงานผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่งมีการเผยแพร่และรายงาน ผลคุณภาพการศึกษาประจำปีให้กับสำนักงานศึกษาบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง 9) ด้านการผุดงระบบ การประกันคุณภาพการศึกษา ใช้การกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานนำข้อมูลจากสภาพการปฏิบัติ งานจริงไปวิเคราะห์และวางแผนในการพัฒนาให้ดีขึ้น และบุคลากรทุกคนใน โรงเรียนมีหน้าที่ในการ รักษาการดำเนินงานประกันคุณภาพของโรงเรียน 10) ด้านปัญหาการดำเนินงานประกันคุณภาพ ในสถานศึกษาพบว่า บุคลากรในโรงเรียนไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง ไม่เห็นความสำคัญของข้อมูล สารสนเทศ มีข้อสงสัยมาก บุคลากรที่จัดทำแผนขาดความรู้และประสบการณ์ เวลาไม่จำกัดทำให้ ประเมินไม่ครอบคลุมและขาดความเข้าใจเกี่ยวกับขอบเขตเนื้อหาและรายการสมรรถภาพที่จะประเมิน งบประมาณไม่เพียงพอ และขาดการรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการเขียนรายงาน ปัญหาสำคัญที่เป็น อุปสรรคต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพในโรงเรียน ได้แก่ เรื่องบุคลากร และกระบวนการทำงาน

เพ็ญศิริ ปานรังศรี (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินการดำเนินงานประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดกลาง จังหวัดสงขลา ตามกรอบการดำเนินงานประกัน คุณภาพทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2544 ซึ่งมีองค์ประกอบ 8 ด้าน และเพื่อทราบการ ดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้รูปแบบการประเมินของสคิปเวน ประยุกต์ ร่วมกับการประเมินตนเองในรูปแบบวงจรเดมมิง (PDCA) ทำการประเมิน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ประเมิน ระหว่างปีการศึกษา 2547 และครั้งที่ 2 ประเมินผลสรุปสิ้นปีการศึกษา 2547 ซึ่งผลการประเมิน

พิจารณาโดยรวมพบว่า การปฏิบัติงานผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ผลการประเมินรายด้านสูงกว่าเกณฑ์ แต่สถานศึกษายังมีอุปสรรคหลายประการในการดำเนินการประกันคุณภาพทางการศึกษา ได้แก่ บุคลากรมีภาระงานมาก บุคลากรขาดความรู้และความตระหนักใน การประกันคุณภาพขาดข้อมูล สารสนเทศ ขาดงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการและ ขาดการติดตามตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง

ภาวนา กิตติวิมลชัย (2551) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการประกัน คุณภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในผลกระทบด้านบวก พบว่า แม้ว่าการประกันคุณภาพมีกระบวนการ ขั้นตอนที่ยุ่งยาก ซับซ้อน และต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่การประกันคุณภาพก็ได้ก่อให้เกิด การพัฒนาคุณภาพในด้านต่าง ๆ ส่งผลต่อคุณภาพผลงานและผลผลิต บุคลากรมีส่วนร่วมทำงาน เป็นทีม กระตุ้นให้บุคลากรรู้จักหน้าที่ รู้จักการวางแผนการดำเนินการ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้เป็นระบบ เกิดการเทียบเคียงสมรรถนะ มีการพัฒนาจากจุดที่อ่อนที่สุด เกิดวัฒนธรรมการประเมิน ภาพลักษณ์ที่ดี ชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ ในส่วนของผลกระทบด้านลบ ที่พบคือ การสิ้นเปลือง งบประมาณ ทรัพยากรและเวลา เช่น ค่าใช้จ่ายในการจัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากร กระบวนการ ยุ่งยากซับซ้อน ความเชื่อมั่นว่าจะแนบที่ได้มีคุณภาพจริงหรือไม่ การประเมินตนเองโดยไม่คำนึงถึง สภาพจริงนอกจากคะแนน การประเมินผลที่ไม่ตรงกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นรวมทั้งการให้ข้อเสนอแนะ ที่ไม่สามารถดำเนินการได้เป็นรูปธรรม

เพ็ญวไล สมานมิตร (2553, หน้า 131 อ้างถึงใน ภาวนา กิตติวิมลชัย, 2551) ได้ศึกษา เกี่ยวกับการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของ โรงเรียนหนองเหล็กศึกษา สังกัดองค์การ บริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม ที่พบว่า จากการสนทนากลุ่ม ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยภาพรวม อยู่ในระดับต่ำ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก การขาดบุคลากรครูตามวิชาเอกและครูขาดขวัญกำลังใจในการ ปฏิบัติงาน เนื่องจากอยู่ในระหว่างการถ่ายโอน ด้านพฤติกรรมของนักเรียน พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ การใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร ขาดความตั้งใจในการเรียน และการขาดวินัยในตัวเอง

พัชรินทร์ อินคำ (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในตามกฎกระทรวง ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พุทธศักราช 2553 โรงเรียนดอนศิลาผางาม วิทยาคม ซึ่งพบว่า

1. สภาพการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนดอนศิลาผางามวิทยาคมในภาพรวม และทุกรายการ มีการปฏิบัติในระดับ A1 (การตระหนักรู้หน้าที่ของตนเอง แต่ยังไม่มีการปฏิบัติตาม อำนาจหน้าที่นั้น)
2. ปัญหาการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนดอนศิลาผางามวิทยาคม มีปัญหาทั้งในด้านทรัพยากรบริหาร ปัญหาด้านปัจจัยการบริหารและปัญหาด้านกระบวนการ

3. โรงเรียนคอนสีลาผางามวิทยาคม มีความต้องการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในทั้งในด้านทรัพยากรการบริหาร ด้านปัจจัยการบริหารและด้านกระบวนการบริหาร

งานวิจัยต่างประเทศ

เนวิล (Neville, 1999, p. 167) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประกันคุณภาพ และการวางแผนปรับปรุงในโรงเรียนประถมศึกษา 2 โรงเรียน: กรณีศึกษา โรงเรียนของรัฐอิตาลีที่มีเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ผลการศึกษาพบว่า 1) กิจกรรมที่ทำร่วมกันด้วยการประกันคุณภาพและการวางแผนที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ในด้านความร่วมมือ และเพิ่มความมั่นใจในการวางแผน ปรับปรุงโรงเรียนอย่างเป็นวัฏจักร 2) โครงการของรัฐไม่ทำให้เกิดความก้าวหน้าในเรื่องเทคโนโลยี 3) การสนทนาเรื่องหลักสูตรมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการสังเกต และเป็นโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนในการประกันคุณภาพ

ยาคุโบวา (Yakubova, 2009 อ้างถึงใน พชรินทร์ อินคำ, 2554) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของการเปลี่ยนระบบคุณภาพการจัดการศึกษาในคาซัคสถาน การศึกษาครั้งนี้ถูกออกแบบมาเพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจคุณภาพในการจัดการศึกษาในระดับสูงทั้งด้านการบริหารและมุมมองของนักศึกษาในคาซัคสถาน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณภาพของการจัดการศึกษาระหว่างการดำเนินการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า มีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงข้อมูลและความถูกต้องของข้อมูลต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคสำคัญในการปฏิรูปการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาเช่น เจตคติของคนรุ่นเก่า การทุจริตด้านการเงินและทรัพยากร ครูอาจารย์มีอัตราเงินเดือนที่ต่ำ ขาดความสนใจกับผลการเรียนรู้ของนักเรียนและการจำกัดเสรีภาพทางวิชาการ

คริสเตนเซน (Kristensen, 2010) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายนอกที่เกิดขึ้นจริงในระดับอุดมศึกษาที่มาจากการปฏิบัติในการพัฒนาการประกันคุณภาพจากหลักสูตรที่มีมากกว่า 20 ปี ซึ่งจากการศึกษาพบว่า จุดเริ่มต้นในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาที่เรียกว่า “การปฏิบัติที่มีคุณภาพ” ซึ่งคนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรจัดตั้งหน่วยงานประกันคุณภาพแห่งชาติ และการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติของการประกันคุณภาพภายในที่ยังคงปฏิบัติกันมาเป็นประจำใน HEI ซึ่งเป็นผลมาจากคุณภาพจากการประกันคุณภาพภายนอก ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในและภายนอกและการปรับปรุงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยยังพบอีกว่ามันเป็นปัจจัยสูงสุดที่ทำให้เกิดการกระตุ้นที่เกิมาตรฐานการศึกษาในยุโรป และแนวทางในการประเมินผลส่วนใหญ่ที่เน้นให้เกิดประสิทธิภาพเมื่อมีการใช้กลยุทธ์ที่มีคุณภาพที่ชัดเจนในการประกันคุณภาพภายใน โดยมีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงและสำหรับใช้ในสถาบันการศึกษาวิธีการที่มุ่งบรรลุวัตถุประสงค์เหล่านั้น